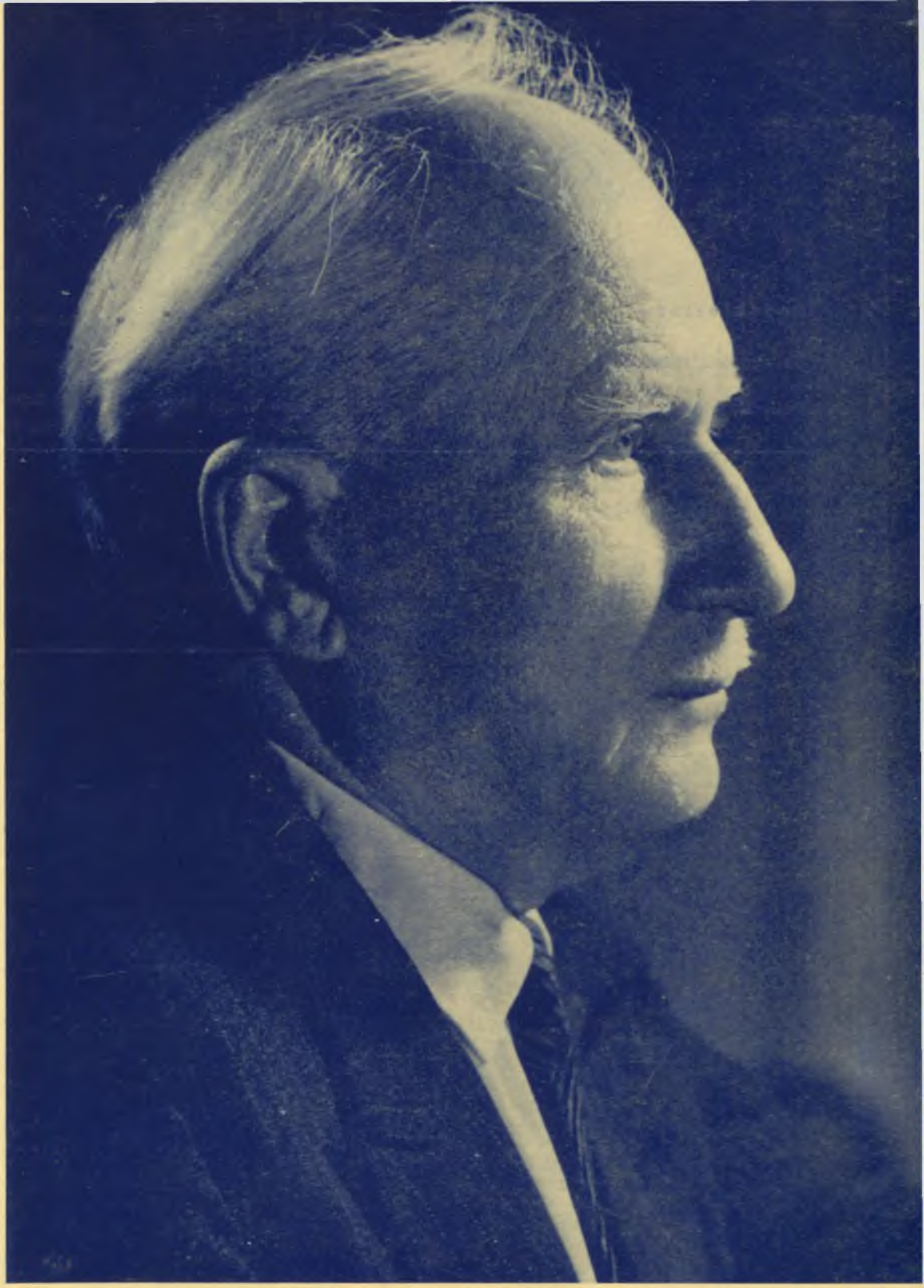

KARYS

1962
LAPKRITIS-
NOVEMBER

KARYS

1962
Nr. 9 (1386)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas
Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas

Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L.V.S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje

TURINYS

Gen. inž. Stasys Dirmantas, V. Maželio nuotr. ..... Viršelis
P. Dirkis — Kovotojo Diena 257
V. šl. — Lietuvos kariuomenės aprūpinimas Neprikl. kovų metu 258
P. Genys — Radviliškio kautynės ir paimto turto evakuavimas 263
O. žadvydas — Kretingos komendantūra 1944 m. 264
A. Rėklaitis — Prof. St. Dirmantui 75 metai 272
Z. Raulinaitis — Galindai prieš Romą 277
Karinės žinios 286
Kronika 287

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, B. Auginas, V. Augustinas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, J. Budrys, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Rūtenis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, J. Vėgėlis, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: **Mike Maksvytis**, Chicago, Ill.; **Stasys Misiūnas**, Omaha, Nebr.; **Lionginas Leknickas**, Cleveland, Ohio; Vl. Rušas, Toronto, Canada; **V. Šalkūnas**, Australija; **Morkus Šimkus**, Baltimore, Md.; **K. Trečiokas**, Newark, N.J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md. — M. Šimkus
Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. — J. Karvelis, M. Maksvytis, "Marginiai", J. Meménas, K. Rožanskas
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. — P.Saladžius, A. Sabalis
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas
Toronto, Ont. — August. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis
Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 49 Thornton Avenue, London W, 4

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street, St. Hilda, Vic.
A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia
P. Mažylis — 22 Aberdeen St., W. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB, Seminario Salesiano Altamira, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y., U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523754 0

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1386) LAPKRITIS - NOVEMBER 1962

KOVOTOJO DIENA

POV. DIRKIS

Lapkričio 23 diena yra diena to kovotojo, kuris savo krauju apibrėžė Lietuvos žemių sienas ir savo gyvybe apvainikavo 1918 m. Vasario 16 d. deklaraciją.

Deklaraciją paskelbti pasauliui nėra sunku, bet laisvę ir neliečiamybę prieš tą pasaulį apginti ir išlaikyti yra labai sunku. Nors besąlyginis ryžtas aušrininkų, varpininkų ir knygnešių davė Vasario 16 d. deklaracijai kūną, bet jie buvo nepajėgūs išlaikyti to kūno gyvybę. Tą davė lapkričio 23 diena, kuri pagimdė Lietuvos karį ir kovotoją. Lietuvos karys-kovotojas yra mūsų tautos kūno ir sielos neatskiriama dalis, jis yra tos pačios tautos sūnus ir mūsų visų brolis. Jis savos tautos kūdikis: kūdikis savo atsidavimu, meile ir besąlyginiu paklusnumu. Jis yra savotiškai neliečiamss, kaip ir kiekviena auka.Jojo pagrindinis tikslas yra vardan tiesos ir meilės nugalėti melą ir smurtą ir aukotis kitų labui. Lietuvos kovotojas aukavosi ne tam, kad savo kraštą praplėstų ir praturtintų kitų sąskaiton, bet tam, kad savo krašto laisvę apgintų, savo tautą apsaugotų ir krašto gėrį įgyvendytų. Tautą galima išlaikyti gyvą kultūrinėmis, diplomatinėmis priemonėmis, tačiau tautą padaryti nepriklausomą ir laisvą gali tik kraujo auka. Tos kraujo aukos simbolis ir yra Lietuvos karys, kuriam niekas į pagalbą neatėjo, nei Versalio sutartis, nei apsisprendimo teisė, nei Tautų S-ga. Šiandieną turime atkreipti ypatingą dėmesį į kovotoją, kuris laisvę gynė, ir apgynė Radviliškio, Giedraičių, Suvalkų ir kitose kovose. Tolygiai atkreipiame dėmesį ir į partizaną, savanorį ir šaulį-kovotoją kurie šiandiena iš po plieno šalmo žvelgia į mus savo jau užmerktomis akimis,, rūskani, pilki, niūrūs, toki, kokia yra ir Lietuvos žemė patekusi okupanto vergovėn.

Supraskime, mes gyvieji, tų kovotojų žvilgsnius ir jų kalbas. Būkime verti tos begalinės kraujo aukos, kuri dar nebaigta ir laukia mūsų eilės. Jie mus privalo įkvėpti, kad mūsų duota presaika galios iki paskutinio gyvybės kvapo. Į tėvynę Lietuvą visų mūsų turi būti nukreiptos širdys. Visiems vienodai turi rūpėti Lietuvos respublikos laisvės atstatymo byla. Šventai tikėkime, kad Lietuva, vis vien, prisikels, o kartu su ja kelsis ir Vytauto Didžiojo karių, bei 1918-20 m. savanorių dvasia.

MARIJA AUKŠTAITĖ

ŽENGIA KARYS

Šarvuotas žengia amžių amžiais,
Karys ugningas ir drąsus . . . .
Koks jam pasaulis mažas, mažas;
O ryžtas didelis, narsus.

Kalnais, kalneliais ir pakalnėm
Jį žirgas neša į kovas . . .
Suspaudęs jietį kietam delne —
"Ar priešas žus, ar žūsiu aš.

Aš neapleisiu mylimųjų . . .
Žemės pėdos, žemės savos! . . .
Štai pulkai varnų alkanųjų —
Sparnais mirtingos vėliavos.

Siekiu pasiekti Tiesos skydą,
Uždengti juo gėdos metus . . .
Skriaudėjų triumfą, našlių šydą . . .
Žmogui surast — Širdies Vartus.

Savanoriai naujokai atvyksta į pulką

LIETUVOS KARIUOMENĖS APRŪPINIMAS NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ METU

V. ŠL.

Mūsų spaudoje Lietuvos kariuomenės aprūpinimas Nepriklausomybės kovų metu nušviečiamas gana tamsiom spalvom — esą, anuometinė mūsų kariuomenė buvusi prastai ginkluota, maitinama, aprengta bei apmokama. Čia pateikiu žiupsnelį atsiminimų, kur stengiuosi juo objektyviau aprašyti buvusią padėtį. Skaitytojas prisimindamas anų laikų gyvenimo lygmenį, pats galės pasidaryti atatinkamas išvadas.

Reikia prisiminti, kad po pirmojo Pasaulinio Karo 1918 metų pabaigoje, kada buvo pradėta organizuoti kariuomenė, Lietuva buvo tikrai karo išvarginta. Tris metus užsitęsusi vokiečių okupacija baigtinai išnaudojo visus krašto išteklius. Todėl ypač 1919 m. sunku buvo gauti reikalingų gerybių iš suardyto krašto ūkio, nors visdėlto ano meto Lietuva savo kariuomenę maitino tik savojo ūkio ištekliais.

Kitokiam kariuomenės aprūpinimui pagrindą davė 1918 metų gale gautoji iš Vokietijos 100 milijonų markių paskola. Kiek vėliau, jau 1919 m. pabaigoje, iš J.A.V. buvo pirkta kreditan nuo karo likusių įvairių reikmenų, būtant —dideli kiekiai kareivių aprangos, be to daug sanitarinio turto bei medikamentų ir nemaži kiekiai maisto: lašinių, mėsos konservų, miltų, pakinktų patrankoms, tabako ir kt.

Ginklų, deja nebuvo gauta.

Apskritai, visą kariuomenės aprūpinimo reikalą tvarkė Krašto Apsaugos Ministerija atatinkamų skyrių pagelba. Vadovautasi rusų įstatymais ir rusų kariuomenės ūkio nuostatais. Ano meto kariuomenės aprūpinimo srityje turėtume skirti du trumpus perijodus: 1. nuo 1918 m. lapkričio mėn. iki 1919 m. galo ir 2. 1920 metus iki gruodžio mėn., kada faktiškai 2-jų metų kovos jau buvo pasibaigusios.

KARIŲ APRŪPINIMAS PINIGAIS

Pirmaisiais mėnesiais, kol kariuomenės aprūpinimo įstaigos tik kūrėsi, buvo daug nereguliarumo, vėliau reikalai apsitvarkė.

Eiliniam kariui buvo mokama 100 markių mėnesiui, puskarininkiams kiek daugiau. Jaun. karininkui — leitenantui buvo mokama 800 mėn. ir duodamas veltui kareivio maisto davinys, o jei jis gyveno kareivinėse, tai ir kam-

barys. Karininkai, užimą augštesnes vietas, algos gaudavo daugiau, pagal užimimą vietą, bet ne laipsnį.

Kadangi markė dar nebuvo kritusi (pav. 20 št. cigarečių pokelis kainavo 2 markės), tai atlyginimas buvo neperblogiausias. Tačiau bėda tame, kad net 1919 metų gale kartais nei kareiviai, nei karininkai (ypač fronte) po 2—3 mėnesius negaudavo algos. Nebuvo kartais pinigų nė tabakui nusipirkti. Kiek vėliau fronto karininkai gaudavo dar ir dienpinigių po 10 markių dienai, t.y. — 300 markių mėnesiui.

Kariuomenės dalys savo ūkio reikalams gaudavo tam tikrą pinigų sumą pagal kar. dalinio dydį.

KARIŲ APRANGA

Pradžioje kariams nebuvo duodama jokių drabužių. Kaip savanoris atėjo apsirengęs, ką su savim atsinešė, tą ir dėvėjo.

Dauguma turėjo civilinius drabužius. Tarnavę rusų kariuomenėje, tebedėvėjo seną savo uniformą. Batus ne visi turėjo—buvo savanorių su medinėm klumpėm ir naginėm. Atskirti kareivį nuo civilio buvo galima tik iš tautinių spalvų trikampio, užsiūto ant rankovės. Be to, jis turėjo ir šautuvą, o šovinius dažniausiai laikė kišenėse ar šovinių juostoj, kabančio ant kaklo.

Pirmieji aprangos dalykai, gauti iš valdžios, buvo: kepurės ir vokiečių kariški diržai su užrašu ant sagties "Got mit uns" (Dievas su mumis).

Tačiau jau po poros mėnesių, rodosi, 1919m. pradžioje, iš vokiečių buvo pirkta keletas tūkstančių komplektų karinių uniformų bei batų, baltinių ir kuprinių. Dabar jau savonoriai pasidarė uniformuoti kareiviai. Vienok atėjus žiemai vistiek dar trūko būtiniausių dalykų: kailiniukų, antklodžių ir pan.

Aprūpinimas žymiai pagerėjo 1919 m. lapkričio mėn. — kovų su bermontininkais prie Radviliškio metu. Tada į kariuomenės dalinius buvo atsiųsta pirktieji iš J.A.V. rūbai: milinės, kelnės, kariški švarkai, pusbačiai ir baltiniai. Jų buvo gauta pakankami kiekiai — kariai tapo naujai aprengti ir jų nuotaika gerokai pasitaisė. Tačiau ir čia sekė nesekmė: amerikonų milinės buvo daugumoje trumpos, augštesnio ūgio vyrams net kelių nepridengė. Taigi kojoms buvo šalta ir žvarbus vėjas lengvai jas perpūsdavo. Kaikurie amerikoniški rūbai būdavo kraujuoti. Mat, jie buvo nuvilkti nuo sužeistų amerikonų ir mums atiduoti. Nežiūrint, kad vilkėjome naujus rūbus, mums visdėlto buvo šalta, nes neturėjome nei megztinių, nei kailinių, nei šiltų baltinių. Pirštines vyrai šiaip taip "susikombinuodavo", kartais net negražiu būdu iš kurio ūkininko turguje tiesiai nuo rankų numaudavo. Tai yra atsitikę Šeduvos turguje. 1919-1920 m. žiema buvo ankstyva, šalta ir gili sniego. Jau lapkričio mėn. pradžioje buvo — 15 C (žemiau nulio) ir daug kur nenukastas bulves užsnigo. Dar ir šiandien, po 40 metų, prisimenu, kaip Virdulių dvarelio (prie Radviliškio) rūmuose su gelžgaliu maišiau krosnyje degančią gražaus geltono medžio išpiaustytą fortepijono koją. Galvojau, kad visdėlto barbaras esu. Nors iš tos vietos ir mano giminė yra kilusi, man sąžinė nė trupučio negraužė, nes turėjau "pasiteisinimą", kad ne aš su kirviu skaldžiau fortepijoną, o kiti draugai. Buvo pašėlusiai šalta — sausų malkų, tvorų niekur nebebuvo,

Savanorių pietūs

vieną daržinę baigėm sukūrenti, ruošėmės pradėti ir antrą. Vėliau, jau po mūsų ten stovėję kareiviai bekūrendami net dvarelio rūmus sudegino.

Tiesa sakant, miškas buvo tik už pusės kilometro, bet reikėjo kirsti ir medžiai buvo žali.

Skaitytojas visdėlto neturėtų rūstauti ant ano meto savanorių, nes mes iš čia Radviliškį ir Šiaulius puolėm ir juos atsiėmėm iš bermontininkų. Karas juk lieka karu, nors jis vyksta ir savoje žemėje.

Kariuomenės aprūpinimas apranga ypač pagerėjo 1920 m., kai atsirado antklodės, dar vėliau — rankšluoščiai, paklodės ir net maišai — čiužiniai.

Apskritai, aprūpinimas apranga susitvarkė maždaug tik kovoms pasibaigus, 1921 metais.

KARIŲ MAITINIMAS

Pradžioje karių maitinimas buvo labai menkas. Pirmomis savaitėmis savanoriams-kareiviams mokėjo po kelias markes pinigais — maistpinigius, iš kurių kareiviai turėjo patys pirktis maisto krautuvėse ar pas ūkininkus. Vėliau maistą pradėjo virti bendruose katiluose, o dar vėliau lauko virtuvėse.

Kariuomenei maistą surinkti buvo suorganizuoti vadin. Suėmimo Komitetai, vėliau gavę Apskričių Intendantūrų vardą. Šios įstaigos rekvizuodavo iš ūkininkų, t.y. už nustatytą kainą prievarta pirkdavo, įvairius maisto produktus bei gyvulius mėsai. Dažnokai gi būdavo iš ūkininkų renkama — rekvizuojama, jau iškepta duona. Tokiais atvejais kartais gaudavom ir pyrago bei skanios pusbaltės duonos. Buvo tokių ūkininkų, kurie nepagailėdavo savo kareivėliams skanesnio kąsnio. Kaip pavyzdys, paminėtini Paežerių kaimo ūkininkai prie Šeduvos, kurie mus gražiai aprūpino, kai rengėmės pulti Radviliškį. Kartais ūkininkai duodavo vietoj rekvizuojamos mėsos skanių dešrų. Tatai vis būdavo patriotiniai reiškiniai. Šykštuolių retai tepasitaikydavo. Gerai prisimenu žygį prieš bermontininkus, kurį pradėjome nuo Šeduvos per Rozalimą, Klovainius, Joniškėlį, Pasvalį, Joniškį į šiaurę, o vėliau į pietus per Gruzdžius, Kuršėnus, Tryškius, Papilę, Telšius, Plungę, Kulius iki Gargždų ir dar kartą į šiaurę — į Mažeikius. Jis buvo atliktas 1919 m. gruodžio mėn. pėsčiomis. Nakvodavome dažniausia pas ūkininkus grįčiose, ir daugelis ūkininkų savo kareivėlius gerai pavaišindavo. Nors šiaurės augštaičiai ir žemaičiai buvo ypač nukentėję nuo rekvizicijų, bet šykštūs jie nebuvo. Kautynių metu, suprantama, šitokios ištaigos neturėdavome. Lietuvos rytuose ūkininkai buvo taip suvarginti, kad ten teko gyventi vien iš bendro katilo (pav. apie Daugpilį ir Vievį, Lentvarį, Trakus, Semeliškes ir Aukštadvarį).

Kareivio maisto daviny pagrindinis dalykas buvo juoda ruginė duona, kurios gaudavome vieną kg. kasdien ir 200 gr. jautienos mėsos. Be to, kiek bulvių, žirnių ar miežinių kruopų ir apie 1-2 oz. taukų ar lašinių, dedamų į sriubą.

1919-tais ir 1920 metų pradžioje kareivio dienos maistas buvo toks:

Pusryčiai: Juoda (be pieno) degintų miežių kava be cukraus (su sacharinu), vėliau su trupučiu cukraus, ir juodos duonos gabalas.

Pietūs: Vieno patiekalo tiršta sriuba, kurioje buvo supiaustytos mėsos gabalėliai su bulvėmis, kruopomis ar žirniais. Be to, duonos gabalas. Kiek vėliau prie sriubos atskirai pradėjo

Savanoriai raiteliai

Raitųjų žvalgų būrys fronte

duoti ir miežių arba žirnių košės, tačiau tai buvo tik kareivinėse esantiems, o ne fronte.

Vakarienė: Skysta sriuba, be mėsos, be pieno, o tik su kruopomis ar žirniais, ar išplaktais miltais (normaliai ūkininkės panašią sriubą duodavo veršiukams). Ji vadinosi "suktinis" ir į ją būdavo įmiešiama truputis paspirgintų lašinių. Beto gaudavome duonos priedą.

Tuos patiekalus gaudavome kasdien ištisais mėnesiais, be jokio pakaitalo. Tik 1919 m. pabaigoje atsirado pietums kopūstų ar burokų sriubos.

1920 m. maistas jau truputį pasitaisė. Primintina, kad kareiviai ir karininkai valgė tą patį maistą. Indai — aliuminijaus katiliukas ir šaukštas, o kas turėjo, tai ir kišeninis peilis duonai atsiriekti.

Kadangi kariuomenės dalys buvo fronte, tai savanoriai maistą kartais "pasiįvairindavo", pasisavinta žąsim ar kiaule. Nors tai ir buvo griežtai draudžiama, tačiau vadai dažnai "nepamatydavo", o tokią "pagerintą" sriubą su mielu noru valgė ir jie, net šypsodamiesi.

GINKLAVIMS

Pačioje pradžioje ginklavimas buvo labai menkas — įvairūs vokiečių bei rusų šautuvai, pistoletai bei rankinės granatos, kurie dažnai buvo pačių savanorių įgyti mainais už lašinius. Tačiau 1919 metų pradžioje iš Vokietijos buvo pirkta didesni kiekiai anais laikais moderniais laikomų ginklų, ir kariuomenės daliniai buvo tinkamai apginkluoti.

Pulko karininkų grupė

Be to, nemaži kiekiai ginklų ir kito karinio turto buvo įgyti kaip karo grobis iš rusų, o vėliau ir iš lenkų ir bermontinikų.

Taigi jau 1919 metų gale pėstininkai, kurių buvo 9 pulkai, buvo ginkluoti vokiečių ir dalinai rusų šautuvais, lengvais ir sunkiais kulkosvaidžiais ir vokiškomis rankinėmis granatomis.

Artilerija, kurios buvo 12 baterijų (po 4 patrankas kiekvienoje), buvo ginkluota rusų 3 colių ir vokiečių 7 cm. lauko patrankomis ir vokiečių 105 mm. gaubicomis. 1920 m. turėjome ir vieną anglų lauko bateriją, bet šiais ginklais nesidžiaugėm. Sunkios artilerijos neturėjome, bet jos ir nereikėjo. Buvo vienas sunkus pabūklas, paimtas iš bermontininkų, bet neturėjo spynos ir sviedinių.

Mūsų kariuomenė jau tada turėjo ir vieną šarvuotą traukinį "Gediminą", ginkluotą patrankomis ir sunkiais kulkosvaidžiais. Šarvuotus dalinius atstovavo bene šeši modernūs šarvuoti automobiliai ir net 12 vidutinio svorio tipo tankų, tačiau tankams kautynėse pasirodyti neteko.

Kavalerija, kurios anuo metu buvo 2 pulkai, veikė daugiausia tik eskadronais, buvo ginkluota karabinais, kulkosvaidžiais, kardais ir pikėmis — galėjo pilnai lygintis su kitų kraštų kavalerija.

Amunicija kariuomenė buvo aprūpinta pakankamai. Apskritai, 1920 metų Lietuvos kariuomenės ginklavimas maždaug atitiko anų laikų kitų kraštų standartą.

Iš dalies trūko technikinio turto: telefonų, kabelių ir kt.

AVIACIJA

Mūsų aviacija buvo silpna. Turėjome keliolika senų lėktuvų, pirktų iš vokiečių ar paimtų karo grobyje prie Radviliškio iš bermontininkų. 1919 metais lėktuvai teatlikinėjo žvalgybą ir keletą kartų įvykdė savos rušies "Bombardavimus", kuriuose lakūnai, skrisdami virš priešo dalinių, rankomis mėtydavo rankines granatas. Tačiau reikia turėti galvoje tą aplinkybę, kad tuomet aviacija buvo dar tik savo vystymosi pradžioje, taigi ir čia mes buvome nedaug atsilikę.

Bendrai paėmus negalima sakyti, kad mūsų kariuomenė, ypač 1920 metais, buvo prastai ginkluota: ginklavimo padėtis buvo patenkinama.

SANITARINIS APRŪPINIMAS—GYDYMAS

Šis reikalas buvo tikrai blogoje būklėje. Nors kiekviena kuopa ir turėjo po vieną sanitarijos puskarininkį, anais laikais felčeriu vadinamą, tačiau medicininės jo žinios buvo menkos, o medikamentų atsarga krepšyje nedaug buvo geresnė už šių dienų pirmosios pagelbos spintelės išteklius kuriame nors fabrike. Paskiri pulkai turėjo po 2-3 medicinos gydytojus ir šiokias tokias lauko ligonines, kurios iš pradžių buvo menkesnės, o nuo 1920 m. jau geriau gydymo priemonėmis aprūpintos. Jose būdavo suteikiama sužeistiesiems pirmoji pagalba ir lengvesnio pobūdžio gydymas. Sunkiau sužeistus ir sergančius operuodavo ir gydydavo apskričių ligoninėse ar gabendavo į Kauno centrinę Karo Ligoninę.

Blogiausia tačiau būdavo su sužeistųjų transportu.

TRANSPORTAS

Auto transporto iš viso nebuvo. Kariuomenės daliniai visur žygiuodavo pėsčiomis, kartais net iki 60 klm. (40 mylių) per dieną padarydami, kai normalus žygio kelias turėtų būti apie 25-30 klm., ypač kai ant kupros būdavo nešama visas savo turtas ir ginklai.

Kartais, kuprinėms pavežti, jei negrėsė tą akimirką priešo pavojus, būdavo rekvizuojami arkliais traukiami ūkininkų vežimai. Didesniuose atstumuose kariuomenės dalinius pervežiodavo geležinkeliu prekiniuose vagonuose, kuriuose kartais būdavo įrengta lentynos atsigulti.

Kariuomenės dalinių turtas, šovinių atsargos, maistas, ryšio priemonės ir pan. būdavo transportuojama arkliais. Kadangi arklių traukiamų vežimų turėta nepakankamai, tai tokiais atvejais naudotasi rekvizuotais ūkininkų vežimais, kur patys ūkininkai ir vežėjaudavo.

VETERINARIJOS TARNYBA

Nepriklausomybės kovų metu turėta ir veterinarijos tarnyba arkliams gydyti. Lengviau sužeistus ar sergančius arklius gydydavo, o sunkiau — vietoje nušaudavo.

Kaune buvo veterinarijos ligoninė, kur ir gydydavo sunkesnius arklių sužeidimo ar susirgimo atsitikimus. Dažnai vietoj susirgusio arklio kariuomenės dalinys paimdavo pas artimiausią ūkininką sveiką, paliekant mainais sergantį. Taip būdavo daroma fronto linijų srityse.

Pateikdamas skaitytojams šį atsiminimų žiupsnelį, atsiprašau, kad dėl tam tikrų priežasčių esu kaiką praleidęs ar tiesiai primiršęs. Tačiau tikiu, kad mūsų jaunesnioji karta, ano didvyriškų Nepriklausomybės kovų laikotarpio neišgyvenusi, ras šį - tą įdomaus ir nežinomo.

RADVILIŠKIO KAUTYNĖS
ir paimto turto evakuavimas

PETRAS GENYS

1919 metais, lapkričio pradžioje, 1 p. pulkas iš Dauguvos fronto skaidiniais, po batalioną, vyko pro Panevėžį, Lenkaičius į Baisogalą, o iš ten prieš bermontininkus, prie Radviliškio.

I batalionas vyko pirmutinis. Vykstant per Lenkaičius, buvo prisilaikyta didžiausio atsargumo. Sunkieji kulkosvaidžiai vagonų duryse buvo parengti šaudyti, o visi kariai buvo pasiruošę kautynėms. Mat, Radviliškyje jau buvo bermontininkai. I batalioną tuojau išsiuntė užimti barą kairiau Radviliškio: Žynianai-Žvyniai-Varnėnai. Barą iš dešinės, ties Radviliškiu, užėmė 2 p. pulkas, iš kairės artimesnių kaimynų nebuvo. I batalionas tame bare išbuvo iki Radviliškio užėmimo, t.y. iki lapkričio 22 d.

Per tą laiką įvyko keletas susidūrimų su bermontininkais. Karininkas Pečiulionis, 4 baterijos vadas, susitaręs su 2 kuopos vadu, sumanė išvyti bermontininkus iš vieno priešais esančio dvaro, kuriame stovėjo bermontininkų sunkiųjų kulkosvaidžių kuopa. Pirmas artilerijos sviedinys padegė dvaro klojimą, kuriame buvo vežimai su kulkosvaidžiais. Bermintininkai išsilakstė, palikę arklius ir kitą turtą.

Kitą kartą bermontininkai, artilerijos pagalba, mėgino užimti Varnėnų kaimą, bet mūsų artilerijai padedant, buvo atmušti. Be to, mūsų patruliai trukdydavo bermontininkams vykti iš Radviliškio į kaimus rekvizuoti maisto.

Lapkričio mėn. 21 d. 2 p. pulko vienas batalionas puolė Radviliškį, bet buvo atmuštas su nuostoliais. Lapkričio 22 d. buvo įsakyta Radviliškį pulti 1 p. pulkui, o 2 p. pulkui — dešiniau Radviliškio, Šiaulių link. Pradžioje 1 p. pulko vadas įsakė pulti III-čiam batalionui, remiant 4 artilerijos baterijai, bet smūgis pasirodė persilpnas.

Bermontininkų svarbiausias pasipriešinimo punktas buvo medinis malūnas, kurio apačia buvo akmeninė, kur pro langelius buvo išstatyti sunkieji kulkosvaidžiai. Malūnas stovėjo lygioje vietoje ant supilto kalnelio, kiek toliau nuo miestelio, bet turėjo susisiekimo griovį. Mūsų artilerijai kliudžius kelis kartus — bermontininkai iš malūno pasitraukė. 7 kuopa užėmė malūną, įsiveržė į priemiestį, bet, čia, iššoka vokiečiai su rankiniais ginklais ir priverčia skystai išsisklaidžiusius mūsų kareivius trauktis. Malūną vėl užėmė bermontininkai. Tad pulko vadas karin. Skorupskas įsakė II bataliono vadui karin. K. Sprangauskui su savo batalionu tame ruože pakartoti puolimą, o 3-čiai kuopai atkirsti pasitraukimą Šiaulių link. Karin. Pečiulionis buvo susinervavęs ir atsisakė remti pėstininkus, kam jie atidavė malūną. Tada karin. Skorupskas atsakė, kad malūną atsiimsime ir be artilerijos paramos. Tačiau pradėjus puolimą — ir artilerija atidarė ugnį į malūną.

Iš naujo užėmus malūną ir priartėjus prie priekinių namų, pasigirdo sirenos kaukimas. Pagal tą signalą, visi bermontininkai viską metė ir tik su rankiniais ginklais metėsi prie išėjimo Šiaulių link ir pasitraukė. Aplink Radviliškį radome paliktų artilerijos pabūklų, minosvaidžių ir sunkiųjų kulkosvaidžių. Mūsų kareivius ypač gąsdino minosvaidžiai, nes bolševikų fronte tokių ginklų nebuvo. Į Radviliškį įžygiavome temstant. Buvo paimta apie trisdešimts bermontininkų belaisvių. Naktį buvo pranešta, kad iki lapkričio 23 d. vakaro, pagal gen. Nisselio misijos nuosprendį — turėsime pasitraukti vieną kilometrą atgal — iki Karčiamos kaimo.

Man su I batalionu pavedė iki to laiko evakuoti visą paimtą karo grobį ir kitą turtą, o jo buvo daug — išblaškyto aplink miestelį ir sandėliuose. Tuojau buvo išsiųsti raiteliai į apylinkės kaimus kviesti ūkininkus atvykti su vežimais. Suvažiavus vežimams, viską krovė į juos ir vežė į stotį, kur buvo paduoti du ešalonai po keliasdešimts vagonų ir platformų. Abu ešalonai buvo prikrauti. O lėktuvus iš lauko aerodromo, artilerijos pabūklus ir sunkvežimius su 4-tos baterijos arkliais sutempėme prie Karčiamos kaimo.

Lapkričio 23 d. vakare I batalionas paskutinis pasitraukė į Karčiamos kaimą, palikdamas Radviliškį ištuštintą.

LIETUVIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS RAMOVĖS CENTRO VALDYBA NUOŠIRDŽIAI DĖKOJA VISIEMS ASMENIMS IR ORGANIZACIJOMS, KURIOS SVEIKINO SĄJUNGĄ VISUOTINO SUVAŽIAVIMO IR DEŠIMTMEČIO PROGA.

KRETINGOS APSKRITIES KOMENDANTŪRA 1944 METAIS

O. ŽADVYDAS

LVR štabas pradėjęs organizuoti Vietinę Rinktinę, didesniuose provincijos miestuose šaukė karininkų susirinkimus. 1944 m. vasario 10 d. susirinkimas įvyko Šiauliuose. Susirinkimui pirmininkavo gen. P. Plechavičius, Vietinės Rinktinės vadas. Pranešimą darė plk. O. Urbonas, štabo viršininkas. Iš susirinkime dalyvavusių augštųjų karininkų buvo paskirti apskričių komendantai. Atsižvelgiant į tų laikų gyvenimo sąlygas, komendantais buvo paskirti iš tų pačių apskričių, kur jie tuo laiku gyveno. Steigiamoms komendantūroms išdalino: instrukcijas, skelbimus, įv. blankas ir kitą reikalingą medžiagą ir paskirti pareigūnai išvyko į paskyrimo vietas.

V.R. KRETINGOS APS. KOMENDANTŪROS KŪRIMASIS.

Komendantas av. plk. J. ir raštvedys-ūkio vedėjas kpt. Ž. grįžo iš suvažiavimo ir vasario 11 d. Kretingoje pradėjo organizuoti apskrities komendantūrą. Kretingos miestas per karą buvo smarkiai nukentėjęs nuo gaisro. Sunku buvo gauti patalpas Laikinai buvo gautas vienas kambarys aps. viršininko įstaigoje, pranciškonų vienuolių name. Tą pačią dieną iš aps. viršininko įstaigos buvo "mobilizuotas" raštininkas, išleistas pirmas komendantūrai įsakymas ir pradėtas organizacinis darbas. Buvo atspausdinti atsišaukimai į savanorius ir išsiuntinėti į valsčius. Vasario 16 d. buvo sušauktas apskrityje gyvenančių karininkų susirinkimas. Apie įvykusį Šiauliuose suvažiavimą informavo kpt. Ž. Šį susirinkimą lyginant su prieškariniais laikais, dalyvių skaičius buvo žymiai sumažėjęs. Tokios tai buvo pasekmės tik vienerių metų bolševikų okupacijos. Karininkus palietė patys pirmieji areštai, pradėti 1940 m. liepos 11-12 die nomis ir masiniai vežimai bei žudynės Rainių miškelyje. 1941 m. birželio iš 24 į 25 d. naktį NKGB dalinys, vadovaujamas kpt. Jeromolajev, žiauriausiu būdu nukankino 73 politinius kalinius, jų tarpe du karininkus iš Kretingos apskrities (ats. ltn. Vladą Petronaitį, Vyčio kryžiaus kavalierių, ir ats. j. ltn. Antaną Dibisterį). Valsčiuose sparčiai didėjo savanorių skaičius. Baigus registraciją, prasidėjo ėmimo komisijos darbas. Kovo 2 d. gen. Plechavičius inspektavo komendantūrą. Siautė blogas oras. Vėjas ir sniegas su lietumi dūko be sustojimo. Tačiau nei tolimas, klampus kelias, nei žvarbus oras nesudarė kliūtį generolui pasiekti tolimą Žemaitijos kampą. LVR vadas susipažino su vykdomais organizaciniais darbais ir jų sunkumais. Jis davė nurodymus tolesnei veiklai. Kovo pradžioje komendantūra persikėlė į patogesnes patalpas, Peldės namus, prie turgaus aikštės kampo. Baldai buvo paimti iš buv. Lietuvos karo invalidų sanatorijos ir pargabenti iš Palangos.

Buvę nepriklausomos Lietuvos laikais komendantūros tarnautojai, per pirmąją bolševikų okupaciją atleisti iš tarnybos, išsivažinėjo į kitas apskritis. Komendantūrai kuriantis sunku buvo surasti senuosius tarnautojus, tai reikalingus pareigūnus teko imti iš savanorių.

SAVANORIŲ ĖMIMAS, PASKIRSTYMAS IR SIUNTIMAS.

Valsčiuose savanorių registravimas vyko tvarkingai. Beveik visi savanoriai buvo atlikę karinę prievolę. Žemaitijoje, gen. Plechavičiaus vardas jau 1918 m. kovų metų, išgarsėjęs, dabar dar labiau garsėjo visoje Lietuvoje. Ankstesni vokiečių raginimai stoti į SS legioną nedavė jokių rezultatų. Pradėjus organizuoti vietinę rinktinę gen. Plechavičiui savanorių stebėtinai daug stojo.

Atvykusiems savanoriams komendantūra parūpino patalpas. Ėmimo komisija priimtuosius savanorius siuntė komendantūron, kurie skaidiniais vyko į VR štabo nurodytas organizuojamas dalis. Daug nesklandumo ir nesusipratimų įvykdavo sudarant transportus. Stoka riedmenų buvo svarbiausia priežastis.

Išvykstančius savanorius į stotį lydėdavo orkestras sudarytas iš buvusių šaulių. Talpinant į vagonus, savanoriai greitai ir tvarkingai užimdavo nurodytas vietas. Kai vagonų vokiečiai paskirdavo mažiau negu būdavo reikalauta, siunčiamieji patys susirasdavo vietų ne jiems skirtuose vagonuose.

Kartą įvyko juokingas nuotikis. Vėlyvą vakarą, tvarkant transportą, pritrūko vietų. Tačiau vienas vagonas, rezervuotas vokiečių pareigūnams, buvo pustuštis. Pareikalavus to re-

Tėvynės Apsaugos Rinktinės I-mo lietuvių savanorių pėst. pulko vadovybė ir dalis karininkų

zervuoto klasinio vagono, vokiečių geležinkelietis sutiko užleisti tik dalį jo. Savanoriai skubiai ėmė grūstis, nes traukinys už kelių minučių turėjo išeiti. Vagonai buvo neapšviesti ir viduje buvo tamsu. Į skirtą kupę besigrūsdami, savanoriai pastebėjo kampe sėdintį vienintėlį keleivį, uniformuotą vokietį. Pradėjo jį spausti ir šaukti: — Spauskim rudį! Įėjus komendantūros pareigūnui vidun ir apšvietus jį baterine lempute pamatė kas buvo tas, jų vadinamas, "rudis". Tai buvo vietinis vokiečių pareigūnas, kuris rūpinosi atkeltais į apskritį vokiečiais repatrijantais. Jo pareiga buvo aprūpinti ūkio įrankiais atkeltuosius repatrijantus ūkininkus. Jis pats irgi buvo repatrijavęs Vokietijon bolševikų okupacijos laikais. Tas asmuo buvo nepriklausomos Lietuvos atsargos pulkininkas P. Pasiūlius pereiti į kitą kupę, jis sutiko. Kalbant su juo lietuvių kalba ir vadinant jį pulkininku, sąvanorių drąsa dingo. Mat nežinojo, kad tas "rudis" irgi lietuvis ir tik aplinkybių verčiamas buvo pasidaręs vokiečių pareigūnu.

SENIAUSIAS VIETINĖS RINKTINĖS SAVANORIS

Pirmomis komendantūros kūrimuosi dienomis atvyko užsiregistruoti Kretingoje gyvenęs grafas Aleksandras Tiškevičius. Rusų caro kariuomenėje jis tarnavo inžinerijos dalyse poručiko laipsnyje. Dabar jis buvo dimisijoje. Jo sūnus Kazimieras tarnavo Lietuvos kariuomenėje gusarų pulke. Išėjęs atsargon jis buvo šaulys. Kilus vokiečių - bolševikų karui jis žuvo, nukautas vokiečių sargybos pirmomis karo dienomis. Registruodamasi grafas pareiškė: *'Atvykau Kazimiero vieton, duokit ginklą ir uniformą.'* Jis buvo pamaldus ir kas rytą iš dvaro eidavo į pamaldas, o iš bažnyčios komendantūron. Bolševikų okupacijos laikais jis gyveno daržininkystės patalpose. Nusavinus jo dvarą iš rūmų jį perkėlė į kumetyną. Ten jis gyveno ir vokiečių okupacijos metu. Nemėgo jis nei vieno okupanto. Todėl sužinojęs, kad organizuojama LVR stojo savanoriu. Stodamas pareiškė norą, kad būtų paskirtas į LVR štabą. Jo noras buvo patenkintas, bet tik dalinai. Reikalavo jis uniformos ir ginklo. Įkalbėjom, kad jo dydžio uniformos neturime, bet nuvykęs gaus vietoje. Jis išvyko ir neužilgo grįžo atgal nusivylęs, nes ir ten uniformos negavo. Liko todėl nuolatinis komendantūros "viršetatinis". Kai išvykdavom kur nors tarnybiniais reikalais trumpam laikui, nuolat turėjom pavaduotoją. Jis ypač tiko, kai reikėdavo tarnybinius reikalus tvarkyti pas vietos vokiečių karo komendantą. Čia grafas išliedavo visą savo tulžį. Vokiečių komendantas buvo irgi grafas, kilęs iš Austrijos, tad vienas kitą suprasdavo, o komendantūros reikalus pasisekdavo išspręsti vis mūsų naudai.

VIETINĖS RINKTINĖS LIKVIDAVIMAS.

Gegužės 12 d. komendantūros du raštininkai su sunkvežimiu išvyko komandiruotėn Kaunan į VR štabą pargabenti komendantūrai skirtą turtą. Jiems negrįžtant, gegužės 16 d., anksti rytą, telefonu norėta susijungti su VR štabu. Iš Kauno telefono centrinės telefonistė atsiliepė, ir pranešė, kad iš VR štabo niekas neatsiliepia, šaukiamas abonentas neatsako, be to paklausė, ar pas mus ramu? Atsakėm, kad viskas vyksta sena tvarka. Tuomet ji patarė bandyti susijungti su štabo karininkų butais. Iš sujung-

tų keletos butų atsiliepė tik plk. G. žmona. Ji trumpai painformavo, kad visi štabe dirbę karininkai iš darbo negrįžo ir jų štabe nėra. Kol esate laisvi, patarė, vykit atostogų. Buvo aišku, kad štabe įvyko areštai.

Susirišus su Telšių ir Mažeikių komendantūromis nieko naujo nepaaiškėjo. Apie vienuoliktą valandą komendantūroje buvo gauta telefonograma iš Generalinio Tarėjo gen. Kubiliūno. Joje minima, kad jis pradėjo eiti VR vado pareigas ir todėl vykdyti jo įsakymus. O kur VR vado įsakymas, kad perduoda pareigas ir nustoja jas ėjęs? Kadangi tokio įsakymo negauta, tai aišku, kad pareigų ir neperdavė. Susijungus telefonu su Gen. Tarėjo įstaiga, buvo gautas trumpas atsakymas, kad gausit raštu ir viską sužinosit. Kitų informacijų negauta. Sulaukėm komandiruotų raštininkų. Turto jie nepargabeno, bet sužinojom apie įvykius štabe. Komendantas gyveno savo ūkyje apie 21 km. nuo Kretingos. Telefonu klausti apie išsiskirstymą, kuris turėjo būti vykdomas slaptai, buvo nesaugu. Susisiekti kitomis priemonėmis, daug užimtų laiko. Karininkai nutarė veikti savystoviai. Po pasitarimo su komendantūros karininkais, vyko greitas komendantūros persiformavimas pagal aplinkybes. Komendantūros būrys buvo paleistas su visais ginklais, šaudmenimis ir jam išduotas maisto davinys. Kiekvienas kareivis gavo atostogų liūdymą neribotam laikui. Buvo sudarytas būrio ryšys, kad reikalui esant vėl susirinktų. Mieste atsirado keli vokiečių žandarai ir pradėjo patruliuoti gatvėse. Mūsų komendantūros karių jie nelietė. Nuvykus pas vokiečių komendantą sužinoti, kodėl gatvėse patruliuoja žandarai, paaiškino, kad atsiųstieji turi tikrinti karius, nes pasitaiko nelegaliai atostogaujančių t.y. pasišalinusių iš savo dalinių. Likvidavus VR štabą, iš batalionų ir VR karo mokyklos, visi, kas galėjo, grįžo į savo nuolatines gyvenamas vietas.

Komendantūroje buvo viso apskrities įstojusių savanorių kartoteka. Pagal ją vokiečiai galėjo surasti kiekvieną savanorį, nes ten buvo jų adresai. Reikėjo ją sunaikinti. Nuvežus į saugią vietą, ji buvo sudeginta. Pašto įstaigai buvo įsakyta, vieton komendantūros, jungti apskrities viršininko įstaigą. Vienas iš tarnautojų palaikė telefoninį ryšį su komendantūros pareigūnais. Komendantūros patalpos buvo užrakintos, o raktai atiduoti savininkui. Taip VR komendantūra laikinai nustojo veikusi.

KOMENDANTŪRA "ATOSTOGOSE"

Neilgai, tačiau, teko atostogauti. Ryšininkas paskambino į sutartą vietą raštvedžiui ir perskaitė gautą telefonogramą iš Šiaulių apygardos komisaro Gewecke. Komisaras įsako komendantui atvykti į Šiaulius, jo įstaigon į susirinkimą. Štabą, mat, vokiečiams pasisekė lengvai likviduoti. Komendantūras sunaikinti jie numatė kitu būdu, mums nežinomu. Žinias apie įvykius perdavus komendantui, jis nutarė, kad geriau asmeniškai nevykti, ir įsakė vykti raštvedžiui - ūkio vedėjui. Jam atsisakius, pagaliau išvyko pats komendantas. Grįžus paaiškėjo, kad visos Šiaulių apygardos komendantūros perėjo į Šiaulių apygardos komisaro žinią. Ateityje teks vykdyti jo įsakymus, o komendantūroms jokio pavojaus nėra ir visi pareigūnai turi likti savo nuolatinėse vietose. Komendantas tuoj įteikė raportą, kad paleistų iš pareigų, nes turįs tvarkyti savo ūkį. Komendanto pareigas pavedė raštvedžiui, pats pasiėmė atostogų ir išvyko į savo ūkį. Komendantūros visi kariai jau buvo išsiskirstę ir apie persitvarkymą nežinojo.

Iš ryšininko buvo sužinota, kad Šiaulių apygardos komisaras prisiuntė komendantūrai instrukcijas, terminuotų raštų ir buvo gauta telefonograma, kad komendanto pareigas eiti įsakoma raštvedžiui, o plk. J. jo prašymu iš tarnybos yra atleistas. Raštvedys nevyko tarnybon ir vengdamas, kad nebūtų jam įteikta telefonogarma išvyko iš namų tęsti atostogų. Komisaras, negaudamas terminuotų raštų, įsakė, vietos policijai telefonogramą įteikti adresatui. Praėjo keletas dienų be pasekmių. Tačiau, vieną vėlyvą vakarą, vos grįžus į butą, prisistatė policijos tarnautojas ir įteikė raštvedžiui telefonogramą. Sekančią dieną raštvedys paskambino Šiaulių apygardos komisaro įstaigon ir pranešė, kad dėl ligos negali vykti tarnybon. Terminuotus raštus vykdyti galėtų policijos vadas. Visi pareigūnai tęsė atostogas ir laukė tolesnių įvykių. Plk. Birontas, po kiek laiko, atsiuntė telefonogramą, kurioje buvo nurodyta apie naujo komendanto paskyrimą. Praslinko kelios savaitės, bet komendanto nesulaukta. Antrą kartą pakartojus raštu, kad komendantas dar vis neatvyksta, paaiškėjo ir neatvykimo priežastis. Pasirodė, jog jau keli metai kai kandidatas buvo miręs . . .

Apie naują kandidatą komendantūroje žinių nebuvo gauta. Netikėtai atvyko trys karininkai: ltn. G., ltn. V. ir plk. ltn. V.M., ką tik pakeltas į tą laipsnį, bet komendantūrą rado užrakintą. Gavęs iš namų savininko raktus, atsirakino ir pradėjo eiti pareigas. Tačiau ir sekančią dieną joks komendantūros pareigūnas nesirodė. Plk. J. padavus raportą atleisti iš pareigų, laikinai komendanto pareigos buvo pavestos raštvedžiui, kuris drauge su visais pasitraukė iš pareigų ir laukė atvykstant naujai paskirto. Nežinant tolesnių vokiečių užmačių buvo imtasi atsargumo.

ATŠAUKTOS "ATOSTOGOS".

Išsiskirsčius komendantūrai, ryšiai nenustojo veikę. Ryšininkas nuolatos informavo komendantūrą ja liečiančiais reikalais. Gegužės pabaigoje buvo gautas įsakymas apskrities komendantui iš Lietuvos policijos vado gen. mjr. Hintze. Įsakoma iki birželio 10 d. grąžinti komendantūron, arba policijon VR karių ginklus šaudmenis ir visą turimą valdišką turtą. Pabėgusius iš buv. V R karius, grąžinančius minėtą valdišką turtą, nesuimti. Po minėtos datos negražinusiems ginklų, gręsia mirties bausmė. Per 'atostogaujančius" komendantūros kareivius buvo įsakyta pabėgusiems iš batalionų bei karo mokyklos kariams, kas iš jų nori, gali iš naujo stoti komendantūron, bus įrašyti į sąrašus ir gaus atostogų liudymus, kaip paleisti ūkio darbams. Greitu laiku komendantūra turėjo žymų skaičių kareivių virš etatų. Kadangi jie gyveno savo vietovėse, vokiečiams buvo sunku sukontroliuoti.

Pulkininkas ltn. V. M. telefonu susirišo su laikinai ėjusiu komendanto pareigas ir pareikalavo perduoti komendanto antspaudą ir turimus avansus. Asmeniškai buvo išsiaiškinta, kad "atostogaujantiems" nenumatomos ateityje jokios sankcijos ir su jais nebus pasielgta, kaip su buvusia VR. Tiems, kurie negrįš į tarnybą, vėliau teks slapstytis, jei nenorės būti išvežti Vokietijon darbams. Tokios žinios buvo perduotos buvusios VR komendantūros kareiviams. Sekančią dieną grįžo visi, net ir pabėgusieji iš batalionų.

NAUJI UŽDAVINIAI.

Komendantūros patalpos pasidarė perankštos. Komendantūros raštinei ir kareivinėms buvo paimtos pradžios mokyklos mūrinės patalpos, prie Tiškevičiaus dvaro sodo kampo ir be to, dar kaiminystėje esančios buv. Žemės Ūkio mokyklos patalpos.

Plk. Bironto raginimai stoti vokiečiams talkon nuėjo niekais. Jaunimas nestojo ir slapstėsi. Vokiečiai pradėjo medžioti jaunimą turgaus dienomis turgavietėse ir per šventes bažnyčių šventoriuose. Apsupę minėtas vietas suimdavo jaunimą ir veždavo Vokietijon darbams. Dalis jaunimo prašėsi priimami į komendantūrą, kad išvengtų išvežimo. Visų prašymų nebuvo galima patenkinti, todėl jaunimas pats orientavosi kas daryti. Vengdami pakliūti į vokiečių rankas jie masiniai pradėjo traukti į miškus. Tai buvo pradžia protesto vokiečiams ir rengimasis artėjančiai kovai prieš kitus okupantus bolševikus. Komendantūra savo paskirtį neatliko ir vokiečiams naudos nedavė. Tačiau egzistavo ir nebuvo likviduota.

SLAPTI KOMENDANTO PLANAI.

Komendantas, savo nuožiūra, perkėlė ltn. G. su dviem skyriais kareivių į Šventosios uostą ir ten persikėlė pats su savo šeima. Komendantūra liko vietoje. Tuo laiku Šventosios apylinkėje buvo daug susispietusių lietuvių, kurie norėjo bėgti nuo bolševikų Švedijon. Ltn. V. buvo perkeltas su būriu į Darbėnus. Komendantūra liko išskirstyta į tris dalis. Tokiose sąlygose komendantūra tęsė darbą iki rugpjūčio pabaigos. Vėliau būriai grįžo komendantūron.

Vieną vakarą Palangon pas raštvedį atvyko ltn. G. iš Šventosios uosto. Jis painformavo, kad rytoj nakčia komendantas su grupe piliečių ir kareivių bėgs Švedijon. Yra paruošti net šeši kuteriai. Bėgimas vykdomas slaptai, vokiečiams nežinant. Ltn. G. atrodė, jog jų bėgimo planas netinkamas. Tokia didelė grupė atkreips vokiečių dėmesį ir planas gali nepasisekti. Jis pats nutarė dar šią naktį bėgti su vienu kuteriu. Pasiūlė bėgti drauge, tačiau raštvedys nesutiko. Nenorėjo palikti kareivių vienų. Likimas turėjo būti bendras ir traukiantis iš Lietuvos reikėjo įspėti visus karius. Palinkėjęs ltn. G. sekmingos kelionės, jis su juo atsisveikino. Iš ryto paskambinus telefonu į Šventosios uosto komendantūros būstinę ir paprašius pakviesti ltn. G. prie telefono, budėtojas pasiuntė surasti jį. Tačiau, po ilgo jieškojimo, pranešė, kad neranda ir nežino kur jis yra. Buvo aišku, kad vokiečių sargyba jo nepastebėjo ir jis nuo kranto atsipalaidavo saugiai. Galėjo tik pačioje jūroje patekti į vokiečių patruliuojančių laivų rankas.

Praslinkus parai vėl buvo skambinta, kad sužinojus kas įvyko su komendanto organizuota grupe. Iš būstinės niekas neatsiliepė. Susijungus su vokiečių muitine paaiškėjo, kad nakčia įvykęs susišaudymas. Komendantas ir dalis žmonių pabėgo, dalis gi liko krante ir išsilakstė.

Raštvedys išvyko motociklu į Šventosios uostą ištirti padėtį vietoje. Kelyje buvo sustabdytas pravažiuojančių Klaipėdos geštapo karininkų. Jiems užklausus kur ir kokiais reikalais važiuoja, atsakė, kad telefonu niekas neatsako iš Šventosios komendatūros būstinės. Yra gandų, kad komendantas pabėgęs Švedijon. Geštapo pareigūnai atsakė, kad tuo tikslu ir jie vyksta, grįždami painformuos. Tačiau, tai esą ne gandai, bet įvykęs faktas.

Apie pabėgimą jau žinojo ir Šiaulių apygardos komisaras Gewecke. Grįžus į komendantūrą, buvo rasta telefonograma, kad raštvedžiui įsakoma eiti komendanto pareigas. Pravažiuodami geštapo pareigūnai painformavo, kad jie užantspaudavo komendantūros būstinę, pastatė sargybą ir raktus paliko pas pasienio sargybos viršininką.

Tėv. Aps. Rinkt. 1 liet. sav. p.p. II bn. užuomazga 1944 m. vasarą Tryškiuose.

PERSITVARKYMAS.

Iš Šventosios uosto komendantūros turtas buvo pergabentas Kretingon. Dalis kareivių išsiskirstė į namus, kita dalis atbėgo į Darbėnus į ltn. V. būrį, ten jie liko tolesnei tarnybai. Rašvtedžiui grįžtant namo, Tiškevičiaus dvaro rugiuose pasigirdo švilpimas. Sustojus pasirodė ir žmogus. Tai buvo vienas iš bėgusių Švedijon, buvęs alaus bravoro savininkas Š. Jo daiktai buvo jau pakrauti kuteryje, o dar jam esant krante įvyko susišaudymas. Dabar jis nežinąs kokia yra padėtis. Paaiškinta buvo, kad pavojaus nėra, ir jis gali vėl bandyti laimę iš naujo, nurodžius, kad gydytojas P. dar pasiliko vietoje ir mano truputį palaukti, kol viskas aprims, ir vėl bandyti plaukti Švedijon. Ir, iš tikro, gyd. P., neužilgo, išvyko ir iš žvejų buvo sužinota, kad jis Švediją pasiekė saugiai.

Buvo sudarytas naujas būrys ir būrio vadu buvo paskirtas naujai priimtas komendantūron ltn. K.V. Komendantūros darbas vėl įėjo į senas vagas. Kas dieną komendantūron atvykdavo daugiau karininkų ir kareivių. Frontui artėjant, traukėsi įvairių komendantūrų štabai su visu turtu. Su patalpomis nebuvo sunku, bet maisto reikalai buvo blogesnėje būklėje. Ne visur vokiečiai aprūpindavo traukimosi metu. Komandantūrai reikėjo rekvizuoti maistą iš gyventojų. Prašant gyventojus, pasiturinčius ūkininkus, jie duodavo noriai. Nuvykus pas ūkininką K., jis pats pasiūlė dvi kiaules, sakydamas, — kad Lietuvos kariams niekuomet neatsakys. Ūkininkai, kurie nutarė trauktis iš Lietuvos, produktus duodavo dykai ir jokių pinigų, ar kvitų neėmė. Kareiviams, be skirtos normos, buvo pradėtas gerinti maistas.

VANAGAI

Pradėjus vokiečiams prievarta imti Lietuvos jaunimą į darbus ir siųsti Vokietijon, dalis jo patraukė į miškus. Platelių-Šateikių-Plungės miškų masyve jie rado saugią vietą. Ten atrodė lyg didelis poligonas — stovykla. Per komendantūrą jie gaudavo reikiamas žinias, ginklus ir susisiekimo priemones. Bolševikams artėjant Vanagai ruošėsi aktyviai priešintis. Reikėjo sudaryti maisto atsargas. Iš anksto buvo numatyti atsargų sudarymo planai.

Vokiečių civilinė valdžia, pasitraukusi iš Estijos ir Latvijos, sustojo Lietuvos šiaurinėje dalyje. Jai buvo pavesta vykdyti fortifikacijos darbai. Buvęs Estijos generalkomisaras pareikalavo iš komendantūros dalį patalpų savo štabui ir sandėliams. Sandėliai greitu laiku prisipildė atgabentu iš Estijos ir Latvijos turtu. Jo įsakymu, vietos gyventojai privalėjo kasti apkasus. Darbus prižiūrėjo jo pareigūnai. Tarp civilinės vokiečių valdžios ir kariuomenės vadovybės nuolat vykdavo nesutarimai. Iki priartėjo fronto zona, šeimininkais jautėsi civiliniai viršininkai, priartėjus ir perėmus karo zoną kariuomenei, rudmarškinių galia pranyko.

Mūsų komendantui nuvykus į Skuodą ir esant policijos nuovadoje, atbėgo asmuo reikalaudamas pagalbos. Vokiečių rudieji iš batų dirbtuvės nešė batus ir krovė į sunkvežimius. Su policija vokiečiai nesileido į kalbas. Tada komendantas nuvyko pas kariuomenės karo lauko žandarus ir prašė sustabdyti išvežimą, nes vyksta plėšimas. Karo lauko žandarų skyrius su sunkvežimiu nuvyko į vietą. Rudmarškinių vyresnysis parodė pažymėjimą išduotą Estijos generalkomisaro, kuriame buvo nurodyta. kad pareigūnui įsakoma iš Skuodo ir Kretingos miestų išgabenti Klaipėdon kooperatyvų visą turtą.

Karo lauko žandarų viršila įsakė, kad tuojaus visi batai būtų sunešti į sandėlį, o jie, tuojaus apleistų miestą: "Čia yra karo lauko zona ir už plėšikavimus mes vietoje šaudome". Rudžiai, nė žodžio nesakę, vykdė kas buvo įsakyta. Tas pat laukė ir Kretingos kooperatyvo. Tačiau, dar tą pačią naktį, rekvizuotais sunkvežimiais, visos tos atsargos: miltai, cukrus, rūkalai, degtinė ir kitos prekės buvo išvežtos į mums nurodytas vietas. Iš ten jas atsiėmė Vanagai. Tą darbą atliko komendantūros skirti kareiviai, kurie vėliau perėjo į Vanagų eiles. Būrio vadas, surinkęs savanorius, drauge su jais taip pat patraukė pas Vanagus. Prie komendantūros liko dar vienas būrys.

Rudmarškiniai tačiau sužinojo, kad jų žinioje buvęs turtas išvežtas Klaipėdon "nežinomų vokiečių dalinių".

1944 m. vasarą, Palangoje nesimatė vasarotojų, kaip buvo įprasta taikos laikais. Karo laikas, artėjantis frontas, todėl tas buvo nenuostabu. Tačiau nelauktai atvyko vienas atostogautojas, bet ir tas keistas, paslaptingas. Paplūdimyje jo niekad niekas nematė. Vietos gyventojų, retas kas jį pažino. Dažnai pėsčias jis žingsniuodavo į Kretingą ir pėsčias grįždavo atgal. Šilta ar šalta, visuomet užsivilkęs ilgą, juodą paltą. Juoda, bet jau pradėjusi žilti barzda, rodė jį esant subrendusio amžiaus.

Kai Platelių miškų tankumyne "vanagai" susuko lizdą, tarpe jų atsirado "Perkūno Dėdukas" — paslaptingasis Palangos vasarotojas. Tą vardą jis gavo dar Nepriklausomybės kovų metu. Bolševikams antrą kartą okupavus Lietuvą, sunkią ir nelygią kovą jis tęsė drauge su Žemaitijos partizanais. Tas legendinis asmuo buvo generolas M. Pečiulionis.

RAUDONIEJI BANDITAI

1939 m. du didieji ir geri draugai, Stalinas su Hitleriu, pasidalino grobiu. Lietuva, Estija ir Latvija atiteko Stalinui. Tačiau, draugai neilgai gyveno santaikoje. Tarp jų įvyko žūtbūtinė kova ir Stalino grobis atiteko Hitleriui.

Bolševikai, neturėdami pasisekimo fronte, nutarė vokiečiams duoti smūgį užnugaryje. 1942 m. lapkričio 26 d. bolševikų gynybos komitetas įsteigė partizaninio judėjimo štabą, kad antrą kartą Lietuvą okupuotų. Štabo viršininku paskyrė A. Sniečkų, Lietuvos išgamą.

Specialiose mokyklose vyrai buvo paruošiami veikti vokiečių kariuomenės užnugaryje. Ten apmokė politinius vadus ir partizaninio judėjimo organizatorius, o taip pat įvairius specialistus kautynėms vesti priešo užnugaryje. 1942 m. iki gruodžio mėnesio į vokiečių užnugarį buvo pasiųsta 200 žmonių: 107 komunistai, 61 komjaunuolis ir 32 nepartiniai aktyvistai.

Ruošiant tautinius partizanų kadrus, bolševikai paskyrė visą eilę rusų karininkų ir kitų kvalifikuotų specialistų. Pradžioje partizanų bazes bolševikai įkūrė Baltgudijos teritorijoje, Begomlio rajone, o vėliau perkėlė į Kazėnų miškus, ties Naručio ežeru. 1943 m. vasario mėn. Begomlio rajone bolševikai nuleido parašiutais grupę, kurios vadu buvo Motiejus Šumauskas, o jo pavaduotojas — Genrikas Zimanas. Toji grupė žygiavo 300 km. kol pasiekė Lietuvos teritoriją, sustodama Kazėnų miškuose.

1944 m. sausio 6 d. bolševikai nutarė įsteigti Lietuvos teritorijoje du pagrindinius sričių komitetus:

a) Lietuvos komunistų partijos pietų srities komitetą, apimantį Vilniaus, ir Kauno miestus ir gretimas apskritis: Šakių, Kauno, Trakų, Vilniaus ir, pagaliau, visas apskritis, esančias pietuose nuo jų. To komiteto pirmuoju sekretoriumi paskyrė G. Zimaną. Vadovietė buvo parinkta Rudnikų miškuose.

b) Šiaurės srities komitetą, apimantį Šiaulių ir Panevėžio miestus ir visas kitas Lietuvos apskritis. Komiteto sekretoriumi paskyrė M. Šumauską. Vadovietė, — Kazėnų miškuose.

1943 m. pabaigoje Lietuvos teritorijoje veikė bolševikų atsiųstų banditų 56 grupės, o vėliau jos padidėjo iki 90 įvairaus dydžio vienetų.

Bolševikai infiltravo į Lietuvą kadrą, kuris turėjo surasti gyvąją jėgą viegoje. Iš gyventojų jiems beveik nepasisekė nieko užverbuoti, nes Lietuvos gyventojai turėjo progos įsitikinti kas yra komunizmas per vienus metus jų okupacijos. Pabėgę rusų belaisviai slapstėsi miškuo-

Sovietinių partizanų gauja Lietuvoje 1944 m. pavasarį. Vienintėlis lietuvis - išdavikas, burliokų tarpe, tai Zigmas Bridikis, antras iš deš.

se, plėšė ir žudė vietos gyventojus, degino ūkius. Jie noriai jungėsi prie bolševikų atsiųstų organizatorių. Be to, plėšikai irgi rado vietą pas juos. Iš tokio elemento susidarė komunistinis pogrindis.

Vilniaus krašte susidarė dar lenkų grupės, kurios vedė kovą prieš komunistus ir prieš vokiečius. Šis elementas irgi prisidėjo prie vietos gyventojų žudymo ir lietuvių terorizavimo.

Karo metu atsiradęs svetimas elementas Lietuvos teritorijoje padarė visam kraštui medžiaginių nuostolių ir pareikalavo daug gyvybių. Kovą prieš juos vesti policijos jėgos buvo per mažos. Banditų naikinimui ir buvo įsteigta Vietinė Rinktinė.

BANDITAI KRETINGOS APSKRITYJE

1944 m. kovo mėn. Darbėnų apylinkėje pradėjo siausti plėšikų gauja pasivadinusi "Pirmyn". Gauja, kuriai vadovavo komunistas Kazys Misiūra, susidėjo iš 8 narių. Komunistų terminu vadinant, pirmas jų "didvyriškas žygis" buvo atliktas Šukės kaime, ten plėšikai apiplėšė ūkininką J. Išaiškinus banditų slėpimosi vietą, ta gauja buvo likviduota. Susikovus, žuvo plėšikų vadas K. Misiūra ir gaujos nariai: Juozas Kupė, Jonas Strikis, Petras Paulauskas ir Jurgis Vaitkus. Likusieji trys tuo metu buvo pasišalinę. Likvidavus tą grupę, apskrityje grupinių plėšimų daugiau nebepasitaikė..

Prieš vokiečius bolševikų pogrindžio veikla buvo nežymi. Ties Tubausių mišku, apie 7 km. nuo Kretingos, buvo nuleistas garvežys nuo bėgių. Kaip silpnai buvo apmokyti sprogdintojai matyti iš tokio įvykio: tos pačios grupės narys, Vladas Čerskis, Darbėnų stoties rajone norėjo susprogdinti geležinkelio bėgių ješmą. Nemokėdamas, jis nenustatė minos degtuvo sprogimo laiką ir mina, vos jam pabėgus kelius žingsnius, sprogo ir nutraukė abidvi jo kojas. Likę gyvi, Vladas Paulauskas ir Kostas Šilgalis, aktyviai nesireiškė ir tūnojo pasislėpę.

Rugpjūčio mėn. pabaigoje buvo gautos žinios, kad Tubausiu miške ir Šateikių apylinkėje slankioja bolševikų numesti desantininkai. Tos grupės buvo sunaikintos. Pas juos rado slaptą kodą ryšių palaikymui su lėktuvais. Nakties metu, praskrendant lėktuvui buvo iššauta raketa, prašant ginklų. Lėktuvas padarė posūkį ir pradėjo žemėti, miške pasigirdo medžių šakų traškėjimas ir duslus smūgis. Dėžės buvo numestos be parašiuto, tačiau išliko sveikos, nesudužusios. Jose buvo rasti automatiniai pistoletai. Sekantį kartą lėktuvas išmetė šovinių. Taip Stalino ginklai pateko į Vanagų rankas. Iš visų Lietuvos apskričių Kretingos apskritį tenka laikyti buvus saugiausią.

Telšių apskrityje raduonųjų banditų veikla buvo aktyvesnė. Nuo jų šūvių žuvo komendantas plk. ltn. Budraitis, jo sūnus ir policijos vadas Kirkutis.

1944 m. gegužės 3 d. Mažeikių apskrityje Balėnų miške buvo likviduota komunistų gauja, kuriai vadovavo bolševikų leitenantas. Kautynių metu žuvo 4 ir buvo sužeisti 5 banditai. Pas juos buvo rasta gaujos programa, kurios 2 str. buvo pažymėta: naikinti gyvą jėgą a) komendantus, b) vokiečių karininkus ir c) policiją.

ĮVYKIAI

Salantuose komendantas atsitiktinai susitiko su vokiečių kpt. von Koenig, divizijos II skyriaus žinių karininku. Jo uždavinys buvo išaiškinti, kas tokie yra ir koks tikslas ginkluotų vyrų kurie stovyklauja Platelių miškuose. Turimom žinioms bolševikai teikia jiems ginklus. Jo manymu, jų uždavinys buvęs kenkti vokiečių rezervams ir naikinti vokiečių transportą. Išaiškinta buvo, kad jie visi yra vietiniai lietuviai ir jų tarpe nėra bolševikų, kad jų tikslas yra kautis su bolševikais tuo atveju, jeigu šį plotą vokiečių kariuomenė užleistų bolševikams. Nuvykus į policijos būstinę, nuovados viršininkas J. irgi tą patį paaiškino. Nuvykęs į Platelius, vokiečių karininkas surinko taip pat teigiamas žinias. Tačiau, pasiūlius vykti pas Vanagus, kapitonas atsisakė. Šių žinių jam pakako, kad pakeistų anksčiau turėtą nuomonę apie Vanagus. Jo turėtos žinios, kad bolševikai numeta ginklus, kurie nepatenka į vokiečių rankas, buvo teisingos.

Komendantas pravažiuodamas sustojo Skuode ir aplankė M. Plechavičių. jis pranešė, kad ką tik telefonu kalbėjo jo brolis generolas iš Kretingos, kuris sustojo buv. Tiškevičiaus dvare. Grįžęs, komendantas užėjo pas gen. P. Plechavičių. Jis buvo išvargęs, ką tik Klaipėdos geštapo paleistas. Jų priežiūroje jis ir toliau liko ir buvo stropiai sekamas per visą likusį laiką.

FRONTUI ARTĖJANT

Žemaitijoje, artėjant frontui, vyko gyvas gynybos organizacinis darbas. Komendantūroje sustodavo įvairių pareigūnų ir dalių. Iš Tauragės telefonu paskambino komendantūron kpt. Pr. Počebutas. Jis atvyko ten su savo bataliono butininkais surasti atvykstančiam batalionui patalpų. Iki bataliono atvykimo jo apskaičiavimu galėjo užtrukti 3-4 dienos. Todėl nutarė susiži-

Gen. P. Plechavičius, grįžęs iš Salaspilio koncentracijos stovyklos, pakeliui į Skuodą. Iš deš.: p-lė M. Plechavičiūtė, gen. Plechavičius ir kpt. O. Žadvydas.

noti su kitomis komendantūromis. Pakviestas atvyko komendantūron, bet atėjus bataliono atvykimo laikui žinių negavo, nors paliko butininkus, kurie turėjo jam pranešti apie bataliono atvykimą. Jam grįžus bataliono jau nerado. Kareiviai buvo perrengti į priešlėktuvinės apsaugos uniformą ir išsiųsti Vokietijon. Karininkai išsivažinėjo. Nieko neradęs, jis grįžo Kretingon. Kpt. P. Počebutas visą karo metą tarnavo Savisaugos daliniuose. Buvo sumanus, drąsus, nepalaužiamos dvasios karys. Gindamas savo karių reikalus, vokiečių net buvo pažemintas užimamoje vietoje, tačiau niekuomet jiems nenusilenkdavo. Likęs vadas be karių, nenusiminė. Stojo į Žemaičių rinktinę, deja neilgam. Kpt. P. Počebutas žuvo kautynėse prie Sedos.

Komendantūroje susilaukėm ir Žemaičių Rinktinės vadą kpt. I. Jatulį. Žemaičių rinktinei buvo reikalingi savanoriai. Tuo reikalu kpt. Jatulis ir atvyko. Norėjo įsteigti komendantūrą, kuri priiminėtų savanorius norinčius tarnauti Žemaičių Rinktinėje. Pasiūlė komendantui pereiti jo žinion ir eiti Žemaičių Rinktinės Kretingos aps. komendanto pareigas. Komendantas nesutiko. Jaunų vyrų rezervai buvo jau išsisėmę. Nuo 1941 m. tinkami karo tarnybai vyrai tarnavo Savisaugos daliniuose, pagelbinėj policijoj, Vietinėje Rinktinėje, dalis buvo išvežta Vokietijon, likusieji gi, pasitraukė į miškus pas Vanagus.

Dalis Lietuvos teritorijos buvo užimta bolševikų ir sisteminga gynyba buvo neįmanoma. Taip pat buvo neturima sunkiųjų priemonių, kurių iš vokiečių nė nelaukta. Susitarė, pagaliau, kad atsiradus savanoriams, juos pasiųs į nurodytas vietas. Komendantūros kareiviams buvo paskelbta, kas nori gali vykti į Žemaičių Rinktinę su ginklais ir apranga. Savanorių atsirado tik keletas, kurie ir buvo pasiųsti Sedon į ten stovinčius dalinius.

Sulaukėm ir svečių biržiečių. Atvyko plk. G. su komendantūros kariais. Perdavus turtą, kareiviai drauge su juo, išvyko Vokietijon į priešlėktuvinės apsaugos dalis. Mes likome dar vis vietoje.

Komendantūroje buvo gautas iš plk. Bironto raštas, kuriame nurodoma, kad tolesnį susirašinėjimą vesti adresuojant jam raštus į Sartininkus. Iš nurodytos vietos komendantūra daugiau jokio nurodymo negavo. Netrukus buvo susirišta su, į Telšius persikėlusiu, Šiaulių apygardos komisaro policijos skyriumi. Iš ten buvo gauta žinių, kad plk. Birontas jau senai buvo davęs įsakymą komendantūrai grąžinti ginklus vietos vokiečių žandarmerijai, tas pats lietė ir kitą valdišką turtą. Komendantūra negrąžino ginklų, kurie vėliau atiteko Žemaičių Rinktinei.

Spalių mėn. 5 d. atvyko Žemaičių Rinktinės daliniai. Kretingos miestas tapo karo veiksmų ruožu. Karo lauko komendantu buvo paskirtas Žemaičių Rinktinės plk. ltn. B. Kretingos komendantūra perėjo jo žinion.

Komendantūra įjungta į kovos sudėtį pasitraukė Klaipėdos kryptimi. Spalių 10 d. Kretingą užėmė bolševikai. Vėliau nueitas kelias liks atžymėta Žemaičių Rinktinės. Kretingos komendantūros paskutinis istorijos lapas buvo užskleistas.

Krašto aps. min. brig. gen. S. Dirmantas karo aerodrome

Profesoriui Stasiui Dirmantui, Liet. Veteranų S-gos Ramovės centro valdybos pirmininkui, 75 metai

A. RĖKLAITIS

MOKSLAS IR TARNYBA RUSIJOJE

Gimęs 1887 m. lapkričio 2 d. Raseiniuose. Pradžios mokslą ėjo Skaudvilėje. Toliau mokėsi Šilutėje ir Varšuvoje. Baigęs 1908 m. Vilniaus realinę mokyklą, savanoriu įstojo rusų karo tarnybon.

Karo tarnybą pradėjo jubiliatas Lietuvos žemėje — Vilniaus karo apygardoje. Kaip 1-mos rūšies "volnoopredeliajūščy" buvo paskirtas į 3-čią raitosios artilerijos divizijoną — 5-tą rait. bat. A. Panemunėje. Čia, po pirmojo apmokymo, reikėjo duoti preisaiką. S. Dirmantas buvo tik vienas katalikas visoje baterijoje. Baterijos vadas pasiuntė savo "karietą" kunigui iš klebonijos parvežti, kad tą vienintėlį kataliką prisaikdintų atskirai nuo pravoslavų. Į raitųjų artileriją, panašiai kaip ir į gvardiją, tuomet katalikai paprastai nebūdavo skiriami. Tad 5-tas rait. bat. vadovybė buvo didžiai nustebinta jo paskyrimu. Jis nuolat būdavo klausinėjamas, kaip ir kokiu būdu čia pakliuvo.

Reikia pastebėti, kad A. Panemunė ir Kaunas buvo vietovės, kur jubiliatas savo karo tarnybą pradėjo rusų kariuomenėje, o ją tęsė ir baigė jau nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje.

Anais metais jam teko raitosios baterijos sudėtyje dalyvauti Pabradės poligono šaudymo pratimuose ir vėliau manevruose Mauručiai—Kaunas—A. Panemunė rajonuose. Pabradės poligone buvo paskirtas "ordonancu" prie Rusijos vyr. artilerijos inspektoriaus, didžiojo kunigaikščio Nikolai-Nikolajevičiaus, kuris vėliau tapo vyr. karo vadu.

Į pirmąjį karininko laipsnį egzaminus laikė Vilniuje 1909 m. rudenį. Jubiliatas prisiminė, kad egzaminų metu turėjo visą bateriją nutaikyti šaudymui į nurodytą taikinį. Šaudymas pavyko. Blogiausią laipsnį gavo iš topografijos, kurią vėliau taip labai pamėgo, kad net tapo topografijos mokytoju.

1913 m. buvo pašauktas karo žinias atnaujinti į Možaisko poligoną (netoli Maskvos). Čia 17-me mortirų divizijone jam teko pasipraktikuoti prie gautų naujų gaubicų. Pakartojimo tarnyboje buvo tik pusantro mėnesio. Visą tą laiką gyveno su savo šeima Novinkų kaime. Toje vietovėje, jubiliato teigimu, Algirdo — Vytauto laikais ėjo Lietuvos siena su Maskva — tik keliasdešimt kilometrų nuo Kremliaus vartų.

1909 m. įstojo į Maskvos geodezijos institutą, kurį 1914 m. baigė inžinieriaus diplomu. Tais pačiais metais gavo Rygos privatiniame technikume lektoriaus vietą. Iš čia išvyko dviem mėnesiams į Tomsko technologijos institutą painstruktuoti kalnų geodezijoje instituto studentus. Čia jubiliatas pergyveno pirmuosius įspūdžius I Pas. karui įsiliepsnojus. Buvo mobilizuotas. Jei nebūtų buvęs tuo metu Tomske, tai, karui prasidėjus, būtų žymiai anksčiau patekęs į frontą. Dabar gi, kaip mobilizuotas, buvo paskirtas į besiformuojančią Kalūgoje, toli nuo fronto, 57-tą art. brigadą — 4-ton bat. jaunesniuoju karininku. Dalinys susiformavo ir pasikrovė į traukinį. Kryptis — frontas — Rytprūsiai. 1914. VIII. 13 jubiliatas su savo daliniu peržengė Vokietijos sieną ties Virbaliu. Jam, kaip mokančiam vokiečių kalbą, buvo duotas uždavinys — su raitų žvalgų būriu apsaugoti dešinįjį baterijos sparną. Žygiavo per karo audros nuteriotą Lietuvos žemę. Matyti vaizdai: žmonės iš ūkių išsibėgioję, seniai ir ligonys palikti be priežiūros — guli po kelias dienas lovose ..., išbadėję, ištroškę ... Gyvuliai kai kur paleisti. Ganosi kaip išmano. O daugiausiai uždaryti tvartuose. Pajutę priartėjusius žmones — bliauja. Pravėrus duris — veržiasi laukan karvės, vištų ir žąsų debesys ... Tvartuose matosi karvių lavonai. Kitos su patinusiais tešmenimis, prašosi melžiamos ... Ir žuvusių karių lavonai po kelias dienas gulį ir nepalaidoti. Vaizdas buvo šiurpus. Po kelių dienų žygio buvo pasiekta Įsrutis. Čia armijos vadas gen. Rennenkampfas priėmė dalinių paradą.

Jubiliatas pasakojo, kad rusų armija, įėjusi į Mažąją Lietuvą, ka-

riškų virtuvių mažai tenaudojo. Maitinosi iš vietinių išteklių. Tik duonos ir druskos nebuvo. Tačiau kareivių duonmaišiai ir visokie vežimai kaskart darėsi pilnesni karo grobio. Įvairios šviežios mėsos — vištų, ančių, žąsų buvo iki valios. Nuo persivalgymo ruskeliai pradėjo masiniai sirgti.

S. Dirmantas buvo aktyvus mūšių prie Tannenbergo ir Mozūrų ežerų dalyvis. Kai ruskiai tapo sumušti vokiečių maršalo Hindenburgo, reikėjo jiems trauktis atgal. Bet tai nebuvo drausmingos kariuomenės pasitraukimas. Tai buvo stačiai paniškas bėgimas palaidos, tik uniformuotos masės. Tada jubiliatas patyrė visus karo baisumus, kančias ir chaosą. Jam tada kildavo klausimas, dėl ko ir už ką žmogus kare žūsta ir kenčia?! Jį kartais apimdavo antimilitarinis nusiteikimas. Vieną dieną tokios nuotaikos įtakoje, po pasitraukimo iš Rytprūsių, Lietuvos žemėje, Paverknės sodyboje, vieno kambario sienos apmušale, ties savo lova, kurioje gulėjo, jis įrašė savo prieškarinį nusiteikimą. Nepriklausomybės laikais tą įrašą buvo užtikęs žinomas Lietuvos vandenų tyrinėtojas prof. Kolupaila. Dabar Paverknės sodyba jau buvo naujo savininko dr. plk. J. Vėbros nuosavybė.

Nuo 1914. 12. 20 iki 1915. 11. 30 jubiliatas buvo 2-jo rait. artilerijos divizijono adjutantu. Ši vieta jį išgelbėjo nuo ankstyvos vokiečių nelaisvės. Mat, po jo paskyrimo adjutantu, jo baterija, žygiuodama nakties metu, keliu Kolno - Jansburg, su visais karininkais, kareiviais ir pabūklais pateko vokiečių nelaisvėn. Jis gi, būdamas adjutantu prie divizijos štabo, to likimo išvengė.

Stasys Dirmantas tik ką baigęs Vilniaus Realinę mokyklą 1908 metų pavasarį.

Lietuvos artilerijos kapitono uniformoje 1920 m.

Pabaigoj 1915 m. pozicinio karo tarpsniui prasidėjus, jis, kaip inžinierius, nuo 1915. 12. 2 buvo komandiruotas vakarų fronto inžinerijos generolo žinion. Paskirtas buvo į IV armijos inžinierių valdybą. Jubiliatas vadovavo pozicijų įrengimo darbams Lietuvos įvairiose vietovėse: prie Neries, Nemuno, Baranovičiuose ir kitur. Tokius pat darbus vykdė Besarabijoje ir vakarų Rusijos plotuose.

Dėl kilusios Rusijoje revoliucijos armija ir frontas prieš vokiečius griuvo. Sekė bolševikų įsigalėjimas ir taikos su vokiečiais pasirašymas. S. Dirmantas 1917 m. prieš Kalėdas atsipalaidavo iš suirusios rusų kariuomenės ir susijungė su savo šeima, kuri tada gyveno Maskvos apylinkėje.

TARNYBA IR DARBAS LIETUVOJE

Lietuvon S. Dirmantas grįžo 1918 m. Tada mūsų tėvynė kėlėsi laisvam, nepriklausomam gyvenimui. Atkuriant Lietuvos valstybę atsivėrė dideli ir platūs darbo barai. O patyrusių atkūrėjų ir kvalifikuotų kadrų įvairiom sritim buvo didžiausias trūkumas. Tad S. Dirmanto asmenyje atsikurianti Lietuva susilaukė vertingos pajėgos. Vos tik apsišilęs tėvynės pastogėje, S. Dirmantas įsijungė į jos administracinį, mokslinį ir karinį gyvenimą.

1918. 11. 11 jis skiriamas Žemės Ūkio ir Valstybės Turtų ministerijos įgaliotiniu Ukmergės — Vilniaus rajonui. Kartu jis buvo čia ir miškų urėdu. 1919 m. jam pavesta įsteigti matininkų kursus prie Žemės Ūkio ministerijos. Įsteigtuose kursuose jis kurį laiką lektoriavo.

1919. II. 7 pradėjo tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Nuo tos dienos buvo paskirtas į karo mokyklą vyresniuoju artilerijos instruktorium.

1920 m. pavasarį vadovavo ekspe-

Vytauto Didžiojo paminklui statyti komitetas. Iš k.: mjr. Mikštas, plk. Vyšniauskas, plk. inž. Dirmantas, kpt. Dainius ir mjr. inž. Jurskis.

dicijai į bolševikų pafrontę. Ekspedicijos grupę sudarė būrys kareivių su ltn. Oleka (operos solistas) ir bolševikų kalinių tūlas kiekis. Tikslas buvo iškeisti bolševikus kalinius į 1919 m. Kapsuko Maskvon išgabentus lietuvius įkaitus. Į pafrontę vyko per Latviją. Ekspedicija užtruko trejetą savaičių. Su iškeistais lietuviais: operos soliste Grigaitiene, p. Dirmantu (jubiliato brolis), Biručiais, A. Grauroku ir kitais, jis laimingai grįžo Kaunan.

1919, 1920 ir 1921 m. jis buvo Krašto Aps. ministerijos komandiruotas į Berlyną įvairiais tarnybiniais reikalais.

Tolimesnis jubiliato tarnybos kelias: 1922. I. 20 paskeltas į majoro laipsnį. 1924. II. 15 paskirtas Augštųjų karo Technikos kursų viršininku. 1924 m. atstovavo Lietuvos universitetą steigiamajame Pabaltijo geodezinės konvencijos suvažiavime Helsinkiuose. 1925. V. pakeltas į plk. ltn. laipsnį. 1926. I. 1 paskirtas Krašto Aps. ministerijos Karo Mokslo valdybos viršininku. Dalyvavo fotogrametrijos tarptautinės draugijos suvažiavime ir Pabaltijo geodezijos konferencijose 1927 m. Rygoje ir 1938 m. Kaune. 1927. VIII. 27 pakeltas į pulkininko laipsnį. Paskirtas karo technikos viršininku, pareigas pradėjo eiti 1927. VIII. 23. 1929. VIII. 14 paskirtas Vytauto Didžiojo Karininkų Kursų viršininku. Nuo 1933. IX 15 iki 1935.XI.2 buvo iš karo tarnybos išėjęs atsargon. Respublikos Prezidento aktu priimtas tikrojon karo tarnybon 1935.XI.2. ir paskirtas Krašto Apsaugos ministeriu. Pakeltas į brigados generolo laipsnį 1937. II.10. Tačiau 1938.IV.21. atsistatydino iš Krašto Aps. ministerio pareigų ir paleistas iš tikrosios karo tarnybos į atsargą.

Būdamas tikroje karo tarnyboje lektoriavo Karo mokykloje, Augštuose Karo Technikos, Vytauto Didžiojo karininkų ir įvairiuose kituose kursuose, dėstydamas artileriją, topografiją, topometriją ir geodeziją.

Apdovanotas: D. L. K. Gedimino 2-jo laipsnio ordinu, Vytauto Didžiojo 3-jo laipsnio ordinu ir Prancūzijos Respublikos Garbės Legiono 2-jo laipsnio ordinu.

DARBAS ŠVIETIMO MINISTERIJOJE

1921-22 m. jubiliatas Augštųjų kursų Kaune geodezijos lektorius. Lietuvos universiteto geodezijos katedros docentas nuo 1922.III.22. O nuo tų pačių metų X.1. kartu ir geodezijos kabineto vedėjas. Nuo 1930.VI. 1. Vytauto Didžiojo universiteto geodezijos katedros ekstraordinarinis profesorius, o nuo 1934.IX.26 kartu ir technikos fakulteto bibliotekos vedėjas; 1923 - 1935 m. dėsto geodeziją Kauno Augštojoje technikos mokykloje. Po ilgesnės pertraukos 1938.V. vėl įsijungia į universiteto profesūros darbą. 1940 m. rudenį paskirtas topometrijos katedros vedėju. 1941.XI.1. - 1944.VII.7. buvo statybos fakulteto dekanu.

Nepriklausomybės laikais jubiliatas parašė visą eilę knygų bei vadovėlių. Iš jų paminėtini: Patrankos ir baterijos nutaikymas, 1919 m.. Patrankos sviedinys, 1920 m., Topografija, 1923 m., Nivelirų konstrukcijos, 1932 m., Techeometrijos principai ir instrumentai, 1932 m., Pagrindinės paklaidų teorijos žinios ir jų taikymas matavimo rezultatų derinimui, 1932 m., Topometrijos kursas, 1940-1943 m., eilė specialių straipsnių Mūsų Žinyne ir Kosme (žinios iš LE).

IŠEIVIJOJE

Pasitraukęs iš Lietuvos, S. Dirmantas apsistojo Vokietijoje. Gyveno Reutlingene. Čia dirbo VLIKo vykdomosios tarybos finansų tarnyboje ir planavimo komisijoje. Lektoriavo lietuvių technikos mokykloje — Nuertingene - Schwaebisch Gmuende. Buvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Reutlingeno skyriaus pirmininku. 1958.V.3, įsteigus Nuertingene Lietuvos profesorių užsienyje sąjungą, buvo jos pirmininku.

Atvykęs į JAV 1950.IV.4. apsigyveno Chicagoje. Ir čia jubiliatas tuojau įsijungė į lietuvių išeivių organizacinį ir kultūrinį gyvenimą. Jis yra veiklus L. V. S. Ramovės narys nuo Sąjungos įsisteigimo pirmųjų dienų. O nuo 1959.V.3. yra Sąjungos centro valdybos pirmininku. Dalyvauja Lietuvių profesorių draugijoje nuo jos įsisteigimo Vokietijoje 1947 m. ir JAV nuo 1950 m., o taip pat Lietuvių Inžinierių ir Architektų organizacijoje Lietuvoje ir čia šiame krašte, yra įsijungęs ir į LB darbą. Be to, jis yra narys Vilniaus krašto lietuvių d-jos. Darbuojasi Lietuvos tyrimo institute. Priklauso Lietuvos istorikų ir studentų šalpos d-joms. Būdamas L.V.S. Ramovės centro valdybos pirmininkas, jis įeina į Žuvusiems Dėl Lietuvos Laisvės paminklo globos komitetą ir yra jo pirmininkas. Jis yra iždininkas komiteto invalidui prof. S. Kairiui remti. Talkininkauja LE jos dideliame darbe. Be visų čia paminėtų darbų ir pareigų šiuo metu prof. S. Dirmantas yra Lietuvių profesorių d-jos Amerikoje ir

Pasaulio Lietuvių inžinierių s-gos pirmininkas.

Išeivijoje jo rašyti straipsniai, laikas nuo laiko, pasirodo KARYJE, Drauge, Dirvoje, Naujienose ir Technikos Žodyje.

Būdamas dideliu kelionių mėgėju, jis įstojo į JAV National Geographic Society Travel Club. Dar tikisi aplankyti Europos kontinentą studijų tikslais.

DIDELIO DARBO PLANAS

Mūsų gerbiamas jubiliatas yra gerai išstudijavęs ir susipažinęs su Lietuvos valstybės ir jos apsaugos bei karybos istorija nuo pačių seniausių laikų. Ir naujausios literatūros tais klausimais pas jį netrūksta. Jis domisi, kas naujo parašoma iš lietuvių tautos ir jos valstybės gyvenimo laisvame ir komunizmo pavergtame pasaulyje. Profesorius jaučia didelę meilę Lietuvos garbingai praeičiai. Sielojasi, kad mes ją mažai pažįstame. O jei ką žinome, tai tik paviršutiniškai. Jis sako, kad mūsų istorikai, liesdami mūsų valstybės senovės apsaugą — karybą, rašo tik apie karų priežastis, pamini didesnius mūšius, bei vadų vardu, arba vykusias politines permainas ir baigia taikos sąlygų surašymu. Bet jie nutyli apie kariuomenę, kuri ginklu karaiuja, krauju tautos laisvę gina. Iš kur ji atsiranda, iš ko ji sudaryta, kaip organizuota, apginkluota, aprūpinta? Kas su ja pasidaro karui pasibaigus? Į tuos klausimus mūsų istorikai neduoda atsakymų. Tai didelė spraga. Profesorius yra pasiryžęs ją užkišti. Bet ne tik tas jam rūpi. Faktas yra, kad Žalgirio mūšis yra plačiau istorikų aprašytas, tačiau vėlesnių laikų mūsų tautos svarbūs žygiai yra pasilikę šešėlyje. Ypač lietuvių literatūroje apie tai mažai tekalbama. Tad, mūsų gerbiamas jubiliatas sako, kad jam labiau rūpi Vytauto žygis iki Vorkslos, ar XIV amžiaus karai su vengrais ir lenkais dėl Valuinės ir Padolės. Bet labiausiai — tai paskutinių mūsų senos valstybės šimtmečių kariuomenė. Tai toki yra prof. S. Dirmanto ryžto objektai. Jis yra užplanavęs visą tai aprašyti. Jo veikalo tema: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos karyba ir priede — Trys mūsų paskutinieji karai su Rusija XVIII amžiuje. Neabejotina, kad profesorius šį užsimojimą įvykdys. Maldaujame Augščiausiojo, kad jam suteiktų sveikatos ir ištvermės šiame naudingame tautiniame darbe.

PABAIGAI

Jubiliatą pažinau iš arčiau. Nepriklausomybės laikais jis buvo mano mokytojas Karo mokykloje, Augš. Karininkų kursuose, egzaminuotojas į užsienio generalinio štabo akademiją ir viršininkas, kada buvo Krašto Apsaugos ministeriu. Išeivijoje ilgesnį laiką teko su juo bendradarbiauti Lietuvių Veteranų Sąjungos Ramovės centro valdyboje.

Jubiliatas yra gilus ir nuoseklus visuose savo plačiuose darbuose. Jis visas gyvenimo problemas sprendžia profesorišku įsigilinimu. Faktai, dokumentai, konkretūs patyrimai yra jo veikloje sprendimų elementai. Suplanuotus darbus neatleidžiamai vykdo iki sėkmingo galo. Knyga — jo kasdieninis palydovas. Labiausiai mėgsta gilintis į Lietuvos istoriją, gamtą ir geografiją. Tų sričių naujausius leidinius profesorius tuojau įsigyja ir išstudijuoja. Jis — didelis kelionių mėgėjas. Turėjo progų ir laimės apkeliauti visas Pabaltijo valstybes, Rusiją, Vokietiją, Prancū-

Prie statomo Vytauto Didžiojo paminklo A. Panemunėje 1931 m. Darbas skulptoriaus Vinco Grybo. Iš dešinės: Vytauto Didžiojo karininkų kursų v-kas plk. S. Dirmantas, plk. Butkūnas, p. Mikulskis ir šeimos.

Vėliavos įteikimas 3-čiam Geležinio Vilko dragūnų pulkui stovykloje — Tauragės dvare 1937 m. Respublikos Prezidentas A. Smetona įteikia vėliavą pulko vadui gen. št. plk. A. Rėklaičiui (priklaupęs). Iš dešinės: Krašto Apsaugos ministeris gen. S. Dirmantas, kavalerijos v-kas gen. K. Tallat-Kelpša, kariuomenės vadas gen. St. Raštikis ir kiti.

ziją, Rumuniją ir kitus kraštus. I Pas. karo metu jam daugiausiai teko būvoti istorinės Lieutvos vakarų, pietų ir rytų pasieniuose. Tie plotai jam tada primindavo Gedimino, Algirdo, Kęstučio ir Vytauto Didžiojo — galingos Didžiosios Lietuvos laikus. Ta garsi tautos praeitis įsirėžė jo sąmonėje studentavimo laikais. Nuo tada, greta savo specialybės studijų bei karo mokslo, jis kiekviena proga stengiasi labiau pažinti mūsų tautos ir valstybės praeitį. Tad šiandieną jubiliato asmenyje matome ne tik profesorių, inžinierių ir augšto laipsnio karį, bet ir istoriką — didelį mūsų praeities žinovą.

Ir šiandieną, sulaukęs 75 metų amžiaus, jis darbingas, pajėgus ir judrus. Veikliai dalyvauja lietuvių išeivių organizaciniame, kultūriniame ir bendruomeniniame gyvenime. Už tai jis nusipelnė visų nuoširdžių lietuvių padėkos ir pagarbos.

Brangiam mūsų jubiliatui linkime daug, daug ilgų, sveikų ir laimingų metų.

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION OF KARYS, published monthly except July and August at Brooklyn 1, New York for October 1, 1962

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher Lithuanian Veteran Assoc. RAMOVĖ, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.; Editor Zigmas Raulinaitis, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.; Managing editor (same); Business manager Leonas Bileris, 69 Hemlock St., Brooklyn 8, N. Y.

2. The owner is: Lithuanian Veteran Association RAMOVĖ, Inc. % Mr. J. Slepetys, 35-28 90th Street, Jackson Heights, N. Y.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: None.

4. Paragraphs 2 and 3 include, in cases where the stockholder of security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting; also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner.

5. The average number of copies of each issue of this publication sold or distributedą through the mails or otherwise, to paid subscribers during the 12 months preceeding the date shown above was: 1300.

Zigmas A. Raulinaitis, Editor. Sworn to and subscribed before me this 28th day of September, 1962 (Seal). Alfred R. Schauer, Notary Public. (My commission expires March 30, 1963)

O. B. AUDRONĖ

KARIAMS

Jums šaukėme valio,
Jums nešėme gėles gražiausias,
Kai gretose plieninėse
Žygiavote visi —
Laisvės Alėjos žydinčios
Jūs žingsnių klausės
Ir buvo tėviškė
Tokia laisva,
Tokia šviesi,
Kad rodės niekur,
Niekada,
Juoda naktis netemo,
Kad laisvė tokia didelė,
Ir amžina —
Jums šaukėme — valio,
Jums šaukėm — bravo,
Ir buvome tokie maži
Ties nežinia.

Kapuose kryžių tiek,
O jums pritrūko —
Nežinomi,
Visam margam pasauly
Užmiršti —
Ant kryžių tiek vardų —
O jums pritrūko —
Nežinomi.
Tik Viešpaties žvaigždynuose
Laisvi,
Tik Viešpačiui
Ir tėviškei
Šventi.

GALINDAI PRIEŠ ROMĄ

Z. RAULINAITIS

(Pradžia Spalio mėn. *Karyje*)

IV. AISČIŲ KARINIŲ SANTYKIŲ SU ROMA PĖDSAKAI

Prekyba tarp aisčių krašto ir Romos imperijos ėjo per tarpininkus, germanų ir slavų kiltis. Todėl aisčių kilčių vardai pradžioje romėnams ir nebuvo žinomi, nes tiesioginio kontakto seniausiais laikais tarp jų kaip ir nebuvo Tačiau kitaip reikalai ėmė vystytis germanams pradėjus kovas su Roma. Paprastai priešų vardai geriau atmenami kaip savo draugų. Todėl sekantis istorinis pėdsakas apie aisčius, po Tacito, greičiausiai, yra išdava karinių žygių, kuriuose greta germanų galėjo dalyvauti ir talkininkai aisčiai.

Aleksandrijos geografas Klaudijus Ptolemėjas, gyvenęs nuo 90 m. iki 168 m., paliko veikalą, kuris yra mūsų pagrindinis šaltinis apie klasikinių laikų geografijos mokslą. Iš tiesų, iš jo atlaso išsivystė visa modernioji kartografija.[36] Toje geografijos knygoje, aprašydamas europinės Sarmatijos sienas, Potlemėjas sako:

"(Sarmatija) baigiasi vakaruose Vyslos upe ir ta Germanijos dalimi, kuri guli tarp jos šaltinių ir Sarmatijos kalnų, bet ne pačiais kalnais, kurių padėtis buvo jau anksčiau nurodyta; ... Didžiosios venetų rasės gyvena Sarmatijoj išilgai Venetų įlanką; augščiau Dakijos gyvena peucinai ir bastarnai;... Iš mažesnių tautų Sarmatijoje gyvena: prie Vyslos upės už venetų — gitonai, taip pat finai, taip pat sulonai... Į rytus nuo paminėtųjų, už venetų yra galindai ir sudinai ir stavanai ligi alanų; už jų igilionai... Atokiau nuo Okeano, arti Venetų įlankos gyvena veltai, virš jų osiai; toliau į šiaurę karbonai ir rytų link gyvena kareotai ir saliai; žemiau jų yra gelonai, hippopodai ir melanchlenai; žemiu šių — agatirsai; toliau aorsai ir pagiritai; toliau savarai ir boruskai iki pat Ripėjinių kalnų"...[36]

Naujausioje kapitalinės Paulys Real-Encyclopadia der Classischen Altertumswissenschaft laidoje, I tomo 687 psl., *..Aestii* skyrelyje, yra taip pasakyta: "Ptolemėjas nežinojo bendro tautos (aisčių) vardo, bet tik atskirų genčių vardus; iš jo minimų reikia priskirti aisčių grupei galindus (prūsus), igilionus, sudinus, stavanus, veltae (= Litwa, Lėtuwa), osius ir karbonus."

Seniau šiais reikalais rašę mokslininkai (Zeuss ir Muellenhoff) šias gentis irgi laikė aistiškomis. Stavanus Muellenhoffas priskiria lietuviams ir apgyvendina juos tarp Neries ir Nemuno, Vilniaus srityje. Igilionus jis laiko jot-

Ptolemėjo žemėlapio 1605 m. G. Merkatoriaus kopija. Įrašo SARMATIA pirmas skiemuo randasi tarp Nemuno ir Dauguvos. Žemiau to skiemens: igilionai, galindai ir sūduviai, augščiau — veltai, pagiritai, karbonai ir k.

vingais ir apgyvendina Pagiryje (Jau Kojalavičius savo lotyniškoje Lietuvos Istorijoje Polexią lygino su Podlachia, Podlesie ir vertė šią sritį Subsylvania, t.y. Pagirys.[46]). Veltus jie irgi laiko lietuviais ir apgyvendina Žemaičiuose ir Augštaičiuose. Tarp Ventos ir Dauguvos randa osius, o už Dauguvos į šiaurę, — karbonus; pagal Zeussą jie kuršiai, o pagal Muellenhoffą — latviai.[46]

Be šių aistiškų genčių Ptolemėjas dar mini vieną, kurios vardas skamba visai lietuviškai, tai "pagiritai". Savo laiku apie juos yra rašęs ir J. Basanavičius: "M. Pretorius (Orbis goth. lib. I, cap. 1) žinojo: 'Po-girrejus vocant illos, qui cis sylvas, užgirrejus, qui trans sylvas degunt'."[46] Šiuo metu pagirėnų klausimą vėl naujai iškėlė P. Būtėnas (KARYS, 1962 m. Nr. 4 ir 5).

Įdomu, jog Ptolemėjas mini ne aisčius, bet atskiras aisčių gentis. Sūduviai, galindai ir pagirėnai — tai pačios piečiausios aisčių kltys. Jų gyvenamos sritys plėtėsi toli į pietus, apimdamos dabartinius Mozūrus ir šiaurinę Lenkiją. Pro tas sritis ir per jas slinko germanų kiltys į rytus, užkabindamos aisčius. Reikia manyti, jog netrūko susidūrimų tarp jų ir keliaujančių germanų. Tačiau būta tarp jų ir kaimyninių santykių, prekybinių ir gal net talkos kare, ar panašiai.

Germanams susiduriant su Roma, galimas dalykas, jog ir aisčių kiltys (galindai, sūduviai, pagirėnai ir gal dar kitos) talkininkavo kaimynams germanams, iš kurių jie, be abejo, girdėdavo pasakojimus apie turtingus kraštus pietuose ir net matydavo įrodymų, parsigabentą grobį: ginklus, vergus ir nematyto grožio dirbinius — aukso ir sidabro monetas. Iš tokių bendrų talkos žygių, grobio jieškant, romėnai, grei-

čiausiai, ir sužinojo galindų, sūduvių, pagirėnų vardus ir juos užrašė.

Dr. J. Basanavičius buvo gerai ištyręs senąją Lietuvos istoriją, nors su jo sukurtomis teorijomis ir kai kuriomis išvadomis mokslas šiandien ir nesutinka, tačiau neginčija jo didelio darbo šioje srityje ir gilaus mūsų praeities pažinimo. Ir dr. Basanavičius prieina išvados jog tik karas teisioginiai supažindino Romą su aisčiais ir jų kraštais: "Daug apsčiau turėjo žiniun apie ano laiko Lietuvos gyventojus Klaudius Ptolomaius (apie 180 m.). Per karias, kurias pradžioje II šimtmečio, Kr. gimus, vede Romenai su trakiškaisiais Dakais ir Getais, šaureje Dunojaus tuomet gyvenusiais, to laiko mokslo virai ingijo tulas etnographiškas žinias apie ivairias gentias, kaip šaureje up. Dunojaus, taip lygiai ir šaureslink nuog Karpatun kalnun."[46]

Galindus dabar dar liudija kai kurie vietovardžiai. Kaimas Galinčiai yra Seinų apsk., Suvalkų srityje, o sūduvius liudija Sudoviškiai netoli Vištyčio ežero, na ir dainose minimi Sudaunikėliai.[46] Prūsuose savo laiku būta vietovųi primenančių jų galindišką kilmę: Gallinden, Gallingen, Gallynde-Wald, Gallinderberg. Gallinczeschoben-See.[15] Galindų vardas, pagal vienus mokslininkus, reiškia 'galingus, stiprius' pagal kitus, 'plėšikus', nuo prūsiško "gallintwey' — žudyti. Tikriau yra, kad jų vardas reiškia 'galinius' gyventojus (pav. vokiečių markomanai, pasienio gyventojai).[7]

Volusianas Galindietis

Būdami patys kraštiniai Prūsų gyventojai, galindai turėjo daugiau progų už kitas aisčių kiltis susidurti su romėnais, ir gal vien tik dėlto, kad jie arčiausiai jų gyveno. "Senovėje galindų galybė yra buvusi tikrai žymi, nes be Ptolemėjo žinios apie juos, Romos cezaris Volusianas laikė garbinga, po jų nugalėjimo, įvykusio 253 m., pasivadinti, monetos įraše, Galindinos (Galindietis). (Sitzungsber. Prussia 1890. 48)."[24]

Romos valdovai, imperatoriai, augustai ir cezariai, sumušę ar nukariavę kokį žymų priešą, mėgdavę pasivadinti to priešo vardu. Yra žinomi Germanikas, Venedikas ir kiti. Volusiano pasivadinimas Galindiečiu rodytų, jog galindai buvo stiprus priešas, kurio sumušimas sudarė garbę galingos Romos valdovui. Voigtas apie tai rašo taip:

"Galiausiai žinoma yra, kad imperatoriaus Gallo laikais, apie 253 m., kai cezaris Volusianas, Gallo sūnus, kovojo prieš sarmatus, jo priešų eilėje stovėjo finų, galindų ir venetų būriai. Dėl ko jis, išdidžiai besigirdamas, pasivadino vandalų, finų, galindų ir venetų nugalėtoju. Auksinės ir sidabrinės monetos turėjo liudyti, kad cezaris, sudraudęs tas tautas, Romos valstybei laimėjo taiką ir ramybę."[7]

Nedaug yra težinoma apie Volusianą ir dar mažiau apie tuos jo žygius. 251 m. žuvus Romos imperatoriui Deciui kovoje su gotais, sostas teko Treboniui Gallui. Paėmęs valdžią, jis pakėlė savo sūnų C. Vibijų Volusianą į cezario laipsnį, o sekančiais metais į augusto ir kartu su juo valdė imperiją. Deja, neilgai. Volusianas kartu su savo tėvu sukilusio kariuomenės buvo 254 m. nužudyti Interrumia (Terni) mieste, Umbrijoje. Tarp priežasčių iššaukusių kariuomenės nepasitenkinimą abiem augustais, buvo ir maras. Karui siaučiant ir gotams nuolatos užpuldinėjant Romos pasienio provincijas, kilo maras, ypač išplitęs ir nusiaubęs Romos valdomą Egiptą. Apie tuos įvykius rašo Jordanis savo Getikoje:

"Nors imperatoriai Gallus ir Volusianas, kuriuos anksčiau minėjome, su šiuo pasauliu atsiskyrė valdžioje išbuvę vos dvejus metus, tačiau per tuos du metus, kuriuos jie praleido šioje žemėje, jie valdė visuotinoje taikoje ir turėdami visų palankumą. Tik vienas dalykas jiems buvo užmetamas, būtent, didysis maras. Tačiau šis kaltinimas buvo daromas neišmanėlių, šmeižikų, įpratusių savo piktais įkandimais, griauti kitų gyvenimą. Paėmę valdžią, jie tuoj

Foy-Vaillant numizmatikos veikale aprašyta imp. Volusiano moneta su įrašu Galendico — Galindietis. Volusiano atvaizdas sidabro monetoje su įrašu Victoria — Pergalė.

IMP. C. VA. F. GAL. VEND. VOLVSIANO AVG. *Id eſt, Imperatori Cæſari Vandalico Finnico Galendico Vendenico Voluſiano Auguſto. Caput laureatum.*

MARTI PACIFERO. *Marti galeatus dextra ramum, ſiniſtra haſtam.*

Ut Commodus dictus eſt *Sarmaticus*, ob Sarmatas a M. Aurelio devictos: ſic Voluſianus omnia Sarmatiæ populorum a Gallo patre tanquam victorum cognomina geſtat. Vandalos, Finnos, Galindas, & Vendenos memorat hoc tractu Ptolemæus lib. 3. Vide quæ de iis in noſtro Coloniarum tomo ſecundo diximus, fol. 316. Voluſianus ob pacem cum iis populis a patre initam, dicitur Mars Pacifer.

Hic nummus argenteus ob hanc epigraphen in anteriori parte, inter rariſſimos adſervandus.

padarė sutartį su gotų rase. Abiems valdovams, tačiau, mirus, neilgai trukus, sostą pasiveržė Gallienas."[37]

Aisčių šernas ir Romos legionai

Perorganizuodamas Romos legionus, Marius, kaip jau minėjome, kiekvienam jų suteikė pastovų numerį, vardą ir įteikė, lyg vėliavą, legioninį ženklą — erelį.

Be šito pagrindinio ir švento legiono ženklo — erelio, būta visos eilės ir kitų ženklų — signa, kurie legionui turėjo taktiškos, vadovaujamos reikšmės. Tai buvo daugiausia centurijų, manipulų ir kohortų standartės, ar ženklai. Legione jų buvę apie 30.[44] Tačiau ir be šitų ženklų, yra dar žinomi ir kiti, kulto, lyg koki legiono herbai, dažnai nešami ant atskiro koto nuo kitų ženklų. Tai buvo gyvulių, kartais laivo, ar kokio imperatoriaus paveikslas. Šitie ypatingieji ženklai turėdavo ir ypatingą reikšmę. Jie vaizduodavo: 1) legiono įsteigėją, arba 2) pagerbdavo legiono įkūrimo dieną, 3) dievą, kurio bendravardis legionas buvo, arba, pagaliau, 4) reiškė kokį nors svarbų įvykį legiono istorijoje.[44]

Šios paskutinės rūšies ženklai mums yra įdomūs, nes jų tarpe yra ir šerno paveikslas. (Šerno ženklo reikšmę aisčių karyboje žiūr. Z. R. Aisčiai Karinės Istorijos Šviesoje, KARIO leidinys).

Yra žinoma, jog po laimingo Cezariui Thapso mūšio, jis V Alaude lgeionui įteikė dramblio ženklą. Mat ten legionui teko sėkmingai susidurti su priešo kovos drambliais. Yra legionų, kurie turi tauro ar ožio ženklą. Žinoma, tai dar nereiškia, jog jiems teko kautis su buliais ar ožiais. Ožys ir tauras tai zodiako ženklai, turį savo ypatingą reikšmę, pažyminti legiono gimimo dieną. Tauras be to, buvo ir Juliaus Cezario giminės ženklas. Jo įkurti legionai gaudavo tauro ženklą. Tačiau, deja, šie gyvulių ženklai legionuose dar nėra pakankamai gerai ištirti ir istorikai dar nežino visų jų reikšmės: "Legiono gyvulių paveikslai buvo zodiako ženklai. Atrodo, jog kiekvienas legionas greta vėliavos (erelio, Z.R.) turėjo tokį gyvulio paveikslą, kurio ryšis su dalimi ir su jos įkūrėju dar reikalingas pagrindinai išaiškinti."[45]

Istorikams, pavyzdžiui, yra nežinoma šerno ženklo reikšmė. Tuo tarpu, net keturi Romos legionai, tarp kitų ženklų, nešiojo ir šerno ženklą. "Šerno vaidmuo ypač reikšmingas dar ir todėl, kad trijų legionų (I Italica, II Adiutrix ir XX Valeria Victrix), iš tų keturių, vartojančių to gyvulio paveikslą savo ženkluose, tarnybos ilgesnioji dalis buvo atliekama ant Reino krantų"[49]

I Italica legionas buvo įsteigtas imperatoriaus Nerono. Erelį ir ženklus jis gavo 67 m. Nors legiono ženkluose rodomi du gyvuliai, tačiau tikruoju ženklu, be tauro, yra laikomas šernas.[48]

I legionas 68 m. dalyvavo žygyje į Galiją prieš sukilėlius ir nelaimingai dalyvavo pilietiniame kare prieš Otoną ir Vespasianą. 69 metais išsiunčiamas į šiaurės frontą, į Moesią, kur jam pradžioje nesisekė prieš sarmatus, tačiau vėliau jis atsigriebė ir išstūmė priešus iš Romos provincijos. Jam teko labai ilgai stovėti Novae (prie šių dienų Sistovo) įguloje. Vis būdamas prie šiaurinių imperijos sienų sargyboje, legionas dalyvavo Domitiano ir Trajano Dakų karuose ir vėliau (172-175 m.), prie imperatoriaus Marko Aureliaus, Didžiajam markomanų ir sarmatų kare. Tokiu būdu šis "šerno legionas" išbuvo šiaurės fronte, Dalmatijoje ir Moesijoje, apie 3 šimtmečius.[48]

II Adiutrix legionas buvo įsteigtas Vespasiano 70-71 m. Jis buvo sudarytas iš Ravenos laivyno jūrininkų. Dalyvavo Batavų kare. Netruko įgyti garbės titulą Pia Fidelis. Nuo 71 iki 86 m. jam teko būti Britanijos įguloje. Tačiau Domitiano laikais jis perkeliamas prie Dunojaus, kur dalyvavo kovose augštutinėje Moesijoje (Serbijoje). Tarp 103 m. ir 106 m. jis stovėjo žemutinėje Panonijoje ir dalyvavo Domitiano "bellum Suebicum et sarmaticum".[48] 118 m. ir vėl kovoja prieš sarmatus, o dar vėliau ir prieš markomanus. Šių žygių metu jis gauna "Iterum Pia Fidelis" titulą, o prie Klaudijaus dar ir "Constans" garbės titulą.[49]

Taigi, ir šis "šerno legionas", nešiojęs dar Pegaso ir laivo ženklą, žymiausią savo veiklą buvo išvystęs šiaurės frontuose.

Blogiau yra su X Fretensis legionu. Šis legionas puošėsi net keturiais ženklais: tauro, šerno, laivo ir Neptūno.[49] Nėra, tačiau, išlikę jokių istorinių liudijimų, kurie rodytų jį stovėjus prie Romos šiaurinių sienų. Bet tas dar nereiškia, jog jis ten nėra buvęs.

Yra manoma, jog savo vardą Fretensis yra gavęs dėl ilgo stovėjimo prie Fretum Siculum upės. Tačiau, iš kur jis gavo šerno ženklą, nežinoma, nes visa jo veikla vyko Sirijoje prieš partus, armėnus ir Judėjoje prieš žydus. Yra istorikų gudraujančių, jog kiaulės, t.y. šerno ženklas legionui buvo duotas pasityčioti iš žydų, prieš kuriuos X legionas ilgai kovojo malšindamas jų sukilimus.

Pagaliau, paskutinis iš legionų su šerno ženklu yra XX Valeria. Paulys Realinėje Enciklopedijoje apie XX legioną yra sakoma: "Ar legiono vėliavinis ženklas, puolantis šernas, turi

Imp. Maksimino ir Maksimo moneta nukalta paminėti germanų nugalėjimą.

Romos moneta su legiono ženklais, liūtu ir tauru.

← Legiono ženklas šernas nešamas ant stiebo (XX leg.?)

X leg. ženklai, karo laivas ir šernas. Įspaudas plytoje.

kokį ryšį su legiono steigėju, ar įsteigimo data, ar, pagaliau, su kokiu reikšmingu jo istorijoje įvykiu, iki dabar nepavyko nustatyti."[48]

Pagal Mommseną, Augustas, savo valdžią sutvirtinęs, sumažino legionų skaičių iki 18. Bet, sukilimui Panonijoje 6 A.D. išplitus, jis vėl suorganizavo aštuonis naujus legionus, nuo XIII iki XX imtinai. Visi šie legionai yra randami Reino arba Dunojaus fronte tų sukilimų metu ir dar ilgai po jų.

Tačiau, kiti istorikai (Hardy) mano, jog XX legionas buvo suformuotas Tiberiaus Panonijoje saviems reikalams. Nors yra davinių, rodančių apie šito legiono daug senesnę istoriją. Tacitas, pvz., leisdamas Germanikui kalbėti, mini XX legiono seną ir garbingą tarnybą. Pagaliau Cezaris, iššygiuodamas į Brundisiumą, turėjo penkis naujus legionus, greičiausiai numeruotus nuo XVI iki XX. Kiti istorikai mano, jog XX legioną įsteigė Augustas tarp 41 ir 31 m. pr. Kr.[48]

Kaip ten bebūtų su XX legiono pradžia, kuri vis dėlto, yra neaiški, yra žinoma tik tiek, jog jis savo tarnybos didelę dalį praleido šiaurės frontuose prieš germanus, sarmatus, slavus ir kitus priešus. Net jo pilnas vardas, XX Valeria, reiškia, jog jis kurį laiką priklausė Valeriui Messalinui, kuris 6 A.D. buvo romėnų generolas Ilyrijos kare. Atrodo, jog jam teko stovėti ir šiaurės Italijoje, ir būti Burnumo įguloje, ir dalyvauti žygiuose žemutinio Dunojaus srityje.[44]

Po nelaimingo Teutoburgo mūšio, kuriame žuvo ištisi trys romėnų legionai, žemutinės Germanijos Reino sieną saugoti buvo sutelkti keli legionai, jų tarpe ir XX Valeria, atkeltas iš Ilyrijos fronto. Jam teko ilgai stovėti Koelne. Kaligulai ruošiantis išsikelti į Britaniją, XX legionas nuo Reino fronto ilgiems laikams perkeliamas (43 A. D.) į Britų salą, kur jis pasižymėjo ir, greta savo herbo šerno ir Valerijos pravardės, dar pasipuošė garbės titulu "Victrix."

Kaip jau minėta, legionų šerno ženklo reikšmė istorikams neaiški, nes šerno nėra nei zodiako ženklų tarpe, ir nėra žinomo legiono steigėjo, kuriam šernas būtų pašvęstas. Tačiau žinome tuos legionus dalyvavus žygiuose prieš gausius tais laikais Romos priešus, kurių vardą ar jų ženklą, po sėkmingo žygio legionai galėdavo gauti taip, kaip jį gaudavo imperatoriai. Pvz. Skitijoje kovojęs IV legionas vadinosi Scythica, IX legionas, dalyvavęs žygiuose Ispanijoje, buvo pavadintas Hispana, o I — Germanica ir t.t.

Todėl galima manyti, kad I, II, X ir XX le-

XX leg. ženklas, šernas, imp. Viktorino monetose

giono ženklas-šernas yra kaip tik įgytas tų legionų kovose su šiaurės tautomis, kurios šerno paveikslus nešdavosi į mūšius, kaip Romos legionai kad nešdavosi savo erelius. Tacitas gi sako, kad tokia tauta buvusi aisčiai.

Galindai Ispanijoje

Buvusio karinio sąlyčio pėdsakus tarp aisčių ir romėnų užtinkame tačiau tiesioginius liudininkus — dokumentus negailestingas laikas, atrodo, sunaikino. Atrodo, tokių dokumentų yra buvę, nes dar XIV amž. pradžioje rašęs Dusburgas, savo Prūsų Žemės Kronikai naudojo, iki dabar jau nebeišlikusius, šaltinius. Tuose šaltiniuose buvo kalbama ir apie aisčių kovas su romėnais. Dusburgas apie tai taip rašo: "Daug karų senovėje kariauta prieš prūsus, kaip senosios pasakoja istorijos, Juliaus Cezario, taipgi 9 brolių iš Švedijos, kurie vadinami Gamptai, taipgi Hugono vadinto Potyre, pagaliau Prūsijos vyskupo brolio Kristijono ir brolių Kristaus kareivių, kurie vadinami buvo Dobrino broliai." (Pars II, Cap. 7).

Net ir legendinio Palemono istorija, kurio asmuo istoriškai nėra įrodytas, šių karinių pėdsakų ženkle gali įgauti naujos reikšmės. Neveltui šiais laikais istorikai rodo daugiau susidomėjimo Palemonu ir jo legenda (žiūr. Liet. Encikl. — Palemonas).

Šį istorinių pėdsakų sąrašą apie aisčių karinį sąlytį su Romos imperija būtina yra papildyti dar keleta istorinių faktų, prikišamai rodančių aisčius dalyvavusius tolimuose žygiuose į Vidužemio jūros kraštus.

Karolis Didysis (742-814)., pasidaręs 800 metais Vakarų imperijos imperatorium, vedė eilę karų su Ispanijoje įsitvirtinusiais arabais, maurais, arba vadinamais saracėnais. Arabai, gi, Ispanijoje įsigalėjo, nukariavę anksčiau įsikūrusius ir ten valdžiusius vestgotus. Tuose žygiuose prieš arabus Karoliui teko susidurti su įvairių tautų kariais, kovojusiais arabų vadovybėje, nes kaip marga buvo Ispanijos gyventojų sudėtis, šimtmečiais per ją traukiant įvairiems nukariautojams, taip marga buvo ir įvairiatautė arabų, tada Ispaniją valdančių, kariuomenė.

Tautinis prancūzų epas, Rolando Giesmė, apdainuoja vieną Karolio Didžiojo žygį prieš arabus. 778 m. jis įsiveržė į Ispaniją, užėmė Pamploną, tačiau nepaėmė Ispanijos arabų sostinės Saragosos. Besitraukiant Karolio kariuomenei per Pirėnų tarpukalnes, jo kariuomenės užpakalinės dalys, sauga, buvo staiga priešų užkluptos ir sunaikintos. Poemoje, tą įvykį apdainuojant, išvardinamos įvairios Karolio Didžiojo priešų, saracėnų, kariuomenės dalys, tarp jų talkininkų yra minimi ir prūsai — "Bruisi", net ištisa jų vora, ir gal būt dar kitos baltų tautos.[9a] Rolando giesmė kūrėsi, augo ir vystėsi apie 200 metų ir galutinį savo pavidalą, pasiekusį mus, ji įgavo apie XI amž. galą. Minintis prūsus posmas (233), laisvai verstas, atrodo taip:

"Ir po šių jie dar kitas dešimtį vorų siunčia:
Pirmiausia žengė bjauriausi Kanaano
žmonės,
(Tiesiai iš Val Fuit jų kelias ėjo per
laukus);
Sekanti turkų ir trečioji persų,
Ketvirtoji iš pečenegų ir persų būrių
sudaryta,
Penktoji iš avarų kartu su solteranais,
Šeštoji iš uglų ir ormalijų,
Aštuntoji iš prūsų, devintoji iš klaveranų,
Dešimtoji iš dykojo Oksiano žmonių,
Dykumos sūnūs, laukinė ir bedievė gentis;
Jūs niekad negirdėjote kitų tokių
atstumiančių niekšų,
Jų galvų ir šonų oda yra kietesnė ir už
geležį,
Taip kad jie niekina šarvus ir plieno šalmus;
Mūšyje jie ypatingai yra žiaurūs ir staigūs.
(3237-3250 eil.)[51]

Vestgotams užkariaujant Ispaniją ,prie jų žygio, atrodo, buvo prisijungę ištisos prūsų genčių dalys, kartu su keliaujančiais germanais atsidūrę tolimojoje Ispanijoje. Arabams perėmus Ispanijos valdymą, prūsai pateko jų valdžion ir, kaip ištikimi vasalai, toliau jau kovojo po arabų vėliava prieš frankus.

Tame prūsų raitelių dalinyje, reikia manyti, buvo susitelkę įvairių aisčių kilčių, jų tarpe ir galindų kariai. Nes kiek vėlesnės žinios kalba jau apie šiuos pastaruosius.

Nouvelle Biographie Generale (publiée par

MM. Firmin Didot Freres, Paris 1866 m.) 41-me tome, 110-111 psl. sako: "Prudencijus (šventasis), vadinamas Jaunuoju, Troyes miesto vyskupas, gimė Ispanijoje ir mirė Troyes, 861 m. balandžio 6 d. Jo šeimos vardas buvo Galindas, o Prudencijaus vardą jis priėmė krikščionių poetui, savo tėvynainiui prisiminti .... Prudencijus yra palikęs ... (tarp kitų raštų, Z.R.) ... eilę laiškų rašytų Sens arkivyskupui Venitonui ir savo vyresniajam broliui Galindui, vyskupui Ispanijoje ..."

Vokiečių istorikas Manfredas Hellmannas, Pabaltijo kraštų istoriją tyrinėjantis, savo 1954 m. išleistoje studijoje "Das Lettenland im Mittelalter, rašo: "Yra įrodoma, jog baltų kilčių dalys buvo įtrauktos į germanų tautų kilnojimasi, pvz. galindai. Vyskupas Prudencijus iš Troyes (835-861) pvz. buvo gimęs galindas ir priklausė jų kilties atskalai, kuri dalyvavo gotų kelionėse." Čia jis nurodo ir tolesnę šiuo reikalu literatūrą.

Iš kur gi tie du augšto rango dvasininkai galindai, vienas Ispanijoje, kitas Prancūzijoje, atsirado? Prudencijus, kai kurių dar laikomas šventuoju ir stebukladariu, į Prancūziją atvyko iš Ispanijos, būk tai, bėgdamas nuo arabų persekiojimų. Čia jis iškilo, pagarsėjo ne tik kaip dvasininkas, bet ir kaip istorikas.

Yra manoma, jog tie du vyskupai galindai gali turėti ryšio su pusiau legendiniu valdovu Ispanijoje Galindu. Antrasis Aragono grovas, apie kurį, deja, beveik nėra išlikę jokių istorinių žinių, turėjo Galindo Aznares vardą. Jo tėvas Aznar 760 m. išvadavo iš arabų Jaca miestą. Kiti mano, jog Aznaras, savo keliu. galėjęs būti Akvitanijos kunigaikščio Eudo sūnus. Eudui 795 m. mirus, sostą paveldėjęs tas don Galindo Aznar.

Net tiksliai nebežinoma, kada tas Galindas Aznaro sūnus yra valdęs. Kai kurie spėja, jog apie X amž. pirmąjį trečdalį, kai gyveno Navaros karalius Sančo Garces I, kuris, spėjama, net buvęs to Galindo svainis. Viena Galindo duktė, vardu Endregote Galindez, buvo ištekėjusi už Pamplonos karaliaus Garcia Sančez I, kuriam, po Galindo mirties kraičio davė ir Aragoną (Enciclopedia Universal Ilustrada).

Kuriam iš mūsų istorikų būtų įdomi tema susekti tuos susipynusius ir laiko nudilintus pėdsakus, rodančius, jog aisčių kilčių gana stambios atplaišos, savų vadų vedamos, atskilo nuo kamieno Pabaltijy ir dar šimtus metu išliko ir gyvavo svetimuose kraštuose. Iš jų tarpe iškilo vadai, valdovai ir augšti dvasininkai, susigimininiavę su Ispanijos karališkosiomis šeimomis.

—o—

Prancūzijoje, Oranžo (Orange) mieste, kuris romėnų valdymo laikais vadinosi Colonia firma Julia Secundarum Arausio dar ir šiandien stovi romėnų triumfo arka. Tarp turtingų reljefinių papuošimų, voliutų, kapitelių, gėlių vainikų, gorgonų galvų ir maskių, joje yra daugybė karinių vaizdų, legionieriai kovojanti su galais. Arkoje taip pat matom sumuštų priešų trofejas: jų ginklus, vėliavas ir karinius ženklus.

Istorikai neišaiškina ir nesutaria, nei kada arka buvo pastatyta, nei kokiai romėnų pergalei atžymėti. Vieni mano, jog ji buvo pastatyta paminėti Tiberiaus pergalę Galijoje 21 m. po Kr. Kiti, gi, mano, kad arka yra iš prieškristinių laikų.[48]

Arkoje rodomos karinės trofėjos istorikų yra laikomos gališkomis. Jų tarpe, tačiau, išsiskiria viena, tai šerno pavidalo standartė. Istorikai spėja, jog ir ji, greičiausiai, yra gališka.

Tiesa, galai yra turėję ir antropomorfinių dievų, jų tarpe ir deivės Dianos Arduinnos šerną. Tačiau ir ta deivė ir šernas jau tais aisčių laikais buvo tik mitologinės būtybės. H. Hubert (The Greatness and Decline of the Celts, 1934) rašo: "(Keltų) Paminkluose matomi gyvulių paveikslai vaizduoja populiarius mitinius elementus, galimas dalykas, mums nežinomu bū-

Karinė trofėja—šernas, Oranžo arkoje

Romėnų paminklas su šerno paveikslu, rastas Narbonoje

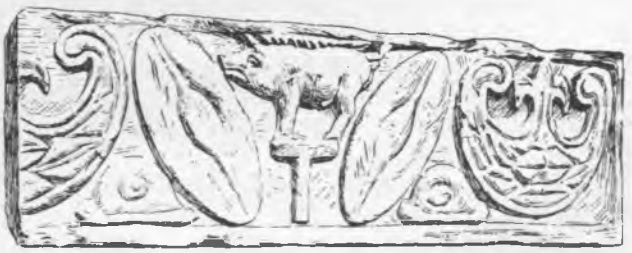

du kilusius iš totemizmo... Tačiau, bet kuriuo atveju, tai likučiai jau senai atgyventos praeities." Nėra jokių istorinių liudijimų, kad galai būtų nešę į mūšį šernų paveikslus, ar kokias šernų standartes. Galų monetose matomi šernai yra greičiausiai religiniai ženklai. Jie be to, yra beveik neatpažįstamai stilizuoti. Tuo tarpu, tie arkoje yra visai natūralūs, panašūs į legionų nešiotus. Aisčiai, gi savo istorinių laikų pradžioje, Tacito liudijimu ir, atrodo, tik jie, tokius karinius ženklus turėjo. Todėl ta Oranžo arkos standartė greičiau yra aisčių palikimas, bet ne galų ženklas. Galimas dalykas, jog stambesnis aisčių dalinys buvo romėnų sumuštas Galijoje ir jų karinis ženklas — buvo įkeltas į triumfo arką, liudyti tą legionų pergalę. (Žiūr. Aisčiai Karin. Ist. Šviesoje, pvz. 16 psl.). Nors šerno paveikslas arkoje yra kartojamas keleta kartų ir tokia pat šerno standartė yra matoma romėnų meno paminkluose Narbonoje, tačiau nėra jokio išlikusio raštiško liudijimo, kad ji būtų buvusi galų tautinis ar karinis ženklas, tuo tarpu apie galus ir karus su jais Romos istorikų yra nemaža prirašyta.

—o—

Be šių, augščiau aprašytų žymių, liudijančių aisčių ir romėnų karinius santykius, išskirtinas tas faktas, kad vienu metu aisčiai buvo įėję į gotų sukurtos imperijos valstybinius rėmus, kaip sąjungininkai. Gotai, gi, beveik nuolatos įvairiai santykiavo su Roma. Tam aprašyti yra skiriamas sekantis skirsnis.

V. GOTŲ IMPERIJA

Pasiekę Juodosios jūros pakrantes ir ten įsikūrę, gotai netruko išplėsti savo valdas į rytus ir į pietus. Jie išstūmė ir nukariavo sarmatus ir alanus, pastaruosius įsijungdami savo valstybėn. Jų galia kilo, ir jie sukūrė ištisą imperiją, pasiekusią savo augščiausio išsiplėtimo laipsnio valdant karaliui Ermanarikui. Į jo valstybę įėjo ir mūsų aisčiai. Apie tai vaizdžiai rašo Jordanis:

"Gotų karalius Geberichas mirė ir sostas teko kilniausiam iš Amalų giminės Ermanarikui. Jis užkariavo daugybę šiaurės karingų tautų ir privertė jas paklusti. Kai kurie mūsų protėvių teisingai lygina jį su Aleksandru Didžiuoju.

"Nors ir pagarsėjęs dėl daugybės tautų užkariavimo, jis vis nenurimo, kol mūšyje iššudė herulių kiltį, kurios vadas buvo Alarikas, o jų likučius pavergė.

"Herulių greitumas dažnai išgelbėdavo juos nuo priešų, su kuriais jiems tekdavo kariauti, tačiau gotų lėtumas ir atkaklumas nugalėjo ir juos. Ir likimas taip lėmė, jog jie, kaip ir kitos kiltys, turėjo vergauti gotų karaliui Ermanarikui. Po herulių žudynių Ermanarikas pakėlė ginklą prieš venetus. Nors ši tauta kare yra niekinama, bet ji buvo tvirta savo skaitlingumu, todėl ir bandė jam atsispirti. Tačiau skaitlingi bailiai nieko nepadarys, ypač, jei Dievui leidus, juos puls daugybė gnikluotų.

"Tie, gi, žmonės, kaip mūsų sąrašo, arba tautų katalogo pradžioje minėjome, nors kilę iš vieno kamieno, tačiau turi tris vardus: venetų, antų ir sklavėnų. Nors dabar jie siunta kariaudami plačiai ir toli (čia Jordanis kalba apie savo laikus, būtent, VI amž. vidurį. Z.R.), dėl mūsų pačių apsileidimo, tačiau tais laikais jie visi buvo paklusę Ermanariko įsakymų.

"Šis valdytojas savo išmintim ir galia nugalėjo ir aisčių tautą gyvenančią Germanų okeano ilgiausiame krante ir be to valdė visas Skitijos ir Germanijos tautas vien tik savo vieno sugebėjimais.

"Tačiau po trumpo laiko, kaip Orosius pasakoja, hunų rasė, žiauresnė ir už patį žiaurumą, staiga pakilo prieš gotus."[37]

Taigi, narsusis gotų karalius Ermanarikas buvo užkariavęs tautas, gyvenančias milžiniškuose plotuose: herulius, Azovo jūros šiauriniame pakraštyje, slavus — venetus, apie Dniepro augštupį, merja ir mordvius prie Okos ir Volgos santakos ir kitas tautas prie Volgos ir, pagaliau, jo galia siekė net Baltijos pakrantes!

Tačiau atrodo, jog aisčiai nebuvo gotų užkariauti. Jie, greičiausia, sutarties keliu buvo įėję į gotų imperijos rėmus, gal kaip sąjungininkai. Kad gotai būtų užkariavę aisčių kraštus ir valdę juos kaip nugalėtojai, nerodo joki archeologiniai duomenys.[14]

Nieko nežinome koki tada buvo ryšiai tarp aisčių ir gotų karaliaus, išskyrus tą trumpą Jordanio paduotą žinutę. Galime tik spėti, jog milžiniški atstumai tarp gotų imperijos centro prie Juodosios jūros, ar pietinėje Rusijoje ir aisčių gintaro pakrantės, be to, aisčių žemės miškingumas, daugybė pelkių, kelių trūkumas leido aisčių kiltims jaustis laisvoms ir nepriklausomoms. Todėl ir manoma, jog aisčiai įėjo Ermanariko imperijon sutarties keliu. Mat gotams aisčiai buvo naudingi, ir atvirkščiai — gotai aisčiams buvo reikalingi palaikyti prekybą tarp Baltijos pakrančių ir Juodosios jūros uostų.

Lietuvių kilčių ir gotų imperijos kaimynystę žilojoje senovėje dar liudija gotiški žodžiai patekę mūsų kalbon (alus, gatvė, yla, šarvas) ir vardas, kuriuo ir šiandien lietuviai vadina savo rytinius kaimynus gudus. Apie šį tautovardį kalbininkas K. Būga sako taip: "Gudo vardas yra vienas seniausiųjų. Juo senovėje buvo

vadinama viena germanų giminės tauta, būtent garsieji ir narsieji gotai. Tacito (97 m.) ir Ptolemajaus (180 m.) gadynėje gotai save vadine *gutos*... Lietuviškoji gudo vardo lytis yra kur-kas senesnė ne rusų ar lenkų; ji yra senesnė net už pačių gotų kalbos lytį *gutos*. Lyginamoji gramatika rodo, jog germanų žodis *gutos* žilojoje senovėje buvo tariamas *ghudos*"[16]

Ermanarikas

Maža ką težinome apie Ermanariką. Tą truputį istorinių žinių paduoda jo amžininkas, Romos istorikas Ammianas Marcelinas (XXI, 3. 1-2):

"Dėl daugybės karinių žygių jo bijojo visos kaimyninės tautos. Jo valdos buvo užpultos hunų, kurie nugalėjo ir prisijungė tuos alanus, kurie gyveno prie ostrogotų (greutungų) sienų ir buvo tanaitais vadinami. Jie priešinosi įsiveržėliams ilgą laiką; bet, pagaliau, pasiekus gandui apie gręsiantį didelį pavojų, jis nutraukė savo baimę, nusižudydamas apie 375 metus."

Po 175 metų Jordanis parašė savo Getiką (551 m.). Žinių jis sėmėsi iš rašytojo Kasiodoro iki dabar neišlikusio veikalo. Kasiodoras neskyrė gotų nuo getų, nei nuo skitų (iš čia ir Jordanio Getika). Po šiuo bendru getų vardu dažnai slypi visos tautos ir kiltys, gyvenusios į rytus nuo Vyslos, Dunojaus ir į šiaurę nuo Juodųjų jūrų.[37] Rašydamas apie Ermanariką ir minėdamas to "nobilissimus Amalorum" gotų Aleksandro Didžiojo žygius (Getica XXIII-XXIV), Jordanis nieko nekalba apie jo nusižudymą. Jis sako, jog tas karalius mirė būdamas 110 metų amžiaus, ir tik nepakęsdamas žaizdos skausmo, ar hunų įsiveržimo sukelto sielvarto. Jordanio pasakojimas skamba maždaug taip: Išsigandę hunų užpuolimo gotai tarėsi su savo karalium Ermanariku, kaip tų baisių priešų išvengti. "Tačiau, nors Ermanarikas gotų karalius ir buvo daugelio tautų nugalėtojas, kaip jau anksčiau esame sakę, kai jis taip svarstė apie tą hunų užpuolimą, išdavikiška rosomonų kiltis, tuo metu prie kitų, jam paklusnių, priklausiusi, pasinaudojo proga užklupti jį nepasiruošusį."

Mat Ermanarikas buvo įsakęs suplėšyti laukiniais arkliais Sunildą iš rosomonų kilties už jos vyro išdavystę. Sunildos broliai Sarus ir Ammius, už nužudytą seserį keršydami, puolė Ermanariką kardais ir sužeidė. Žaizda padariusi jį silpną, ir jis tik vargingai gyvenęs skausmuose.

"Balamberas, hunų karalius, pasinaudodamas jo bloga sveikata, įžengė su kariuomene į ostrogotų kraštą, visigotai dėl kažkokio ginčo jau buvo atsiskyrę nuo jų. Ermanarikas, gi, negalėdamas pakelti žaizdos skausmo, ar hunų užpuolimo, mirė sulaukęs seno amžiaus — šimto ir dešimt metų. Dėl jo mirties hunai nugalėjo tuos gotus, kurie, kaip jau minėjome, gyveno rytuose ir buvo vadinami ostrogotais".[37]

Ermanariko būta didelio valdovo, suvaidinusio žymų vaidmenį IV amž. Europos politiniame gyvenime. Po jo mirties net iki XV amž. apie jį buvo kuriamos legendos. Kūrė jas germanai, skandinavai ir anglo saksai. Senesnieji rašytojai jas perdavė savo raštuose mums. Jordanio Ermanarikas yra "kilniausias iš Amalų giminės", galingas užkariautojas, kurio vardas nesuteptas blogo garso. Norvegų legendose jis tragiškas asmuo, kartu su savo žmona ir sūnumi virtęs aplinkybių auka, žiauriai likimo paliestas ir savo pikto patarėjo suvedžiotas. Danų istorikui Saxo Gramatikui — jis buvo didelis ir garbingas valdovas, patikimo patarėjo įtakoje virtęs piktu tironu ir giminaičių žudiku. Anglo saksų tradicijos mini jį kaip nekenčiamą tironą ir piktą paliaubų laužytoją, tačiau dosnų žiedų dalintoją ir didvyrių vadą. Vokietijoje legendose jis minimas dvejopas: pietuose jis yra "ungetriuwist... der ie von muoter wart geboren" (Dietrichs Flucht), godus tironas, nesigėdinąs jokios niekšybės, kad tik savo tikslo pasiektų. Šiaurės Vokietijos legendose jis "astutior omnibus ir dolo, largior in dono" ir tuo pačiu didis ir garbingas imperatorius, virtęs savo giminaičių persekiotoju ir žudiku, savo patikimo patarėjo pakurstytas.[38]

Heroiški epai, kaip taisyklė, yra kuriami iš politinių įvykių ir perverčiami į romantiškus įvykius.[38] Taip įvyko ir su Ermanariko istorija, kurią mūsų laikams perdavė Beowulfo, Widsid, Friedrichs Flucht ir kiti romantiški epai. Juose Ermanarikas yra istorinis asmuo, rytų gotų valdovas, tik epai sumaišė jo priešus. Juose minimas Atila, kai ištikrųjų turėtų būti Balamberas. Atila tik po keletos dešimčių metų valdė hunus, senai jau pavergusius gotus.

Tokia tai yra istorija Ermanariko, gotų karaliaus ir kartu pirmojo, istorijos minimo, aisčių valdovo. (*Bus daugiau*)

A. A. kav. leitenantui

JUSTINUI PLAUŠINAIČIUI

mirus, jo žmoną Marcelę, dukrą Algidę ir sūnų Stasį užjaučia ir kartu liūdi

Albinas, Rima ir Gintarė Repšiai

J. A. VALSTYBĖS

Ginklai nuolat gerinami, bet trunka ilgokai, pakol sukonstruotas, patobulintas, ar visai naujas ginklas patenka į kovotojų rankas. Toliau minimi ginklai yra pokarinės gamybos, jie pakeitė ar dar keičia senuosius ginklus Armijos (sausumos kar.) dalyse Vokietijoje, Tolimuose Rytuose ir Judriojo Rezervo divizijose:

— **Šautuvas M-14** (7.62 mm), automatinis, pakeitė anksčiau naudotus keturių tipų šautuvus. Jis yra lengvesnis, pajėgesnis; suprastėja šaudmenų tiekimas.

— **Kulkosvaidis M-60** pakeitė trijų tipų kulkosvaidžius, naudoja šautuvo M-14 šovinius.

— **Granatsvaidis M-79** (40 mm) užpildo tarpą tarp rankinių granatų ir mortyrų.

— **Raketsvaidis M-72 (66 mm)** gali sunaikinti bet kokį tanką, sveria tik 7 svarus, raketa iššaunama tiesios iš transportinio įpakavimo.

— **Kautynių tankas M-60** keičia M-48 Patton tankus. Jo veikimo spindulys yra 40 proc. didesnis už M-48. Jo patranka 105 mm ir turi stiprią šarvus pramušančią jėgą.

— **Šarvuotas autovežimis M-113** kovotojams pervežti yra 50 proc. lengvesnis už pakeičiamą M-59, greičiu ir vietovės pereinamumu lyginasi su tanku M-60.

— **Tankų gelbėtojas M-88** turi veikimo spindulį 45 proc. didesnį už senąjį, taipgi gali daugiau patraukti.

— **1/4 tonos autovežimis** pakeičia M-138, kuris po karo pakeitė džypą. Jo veikimo spindulys siekia iki 300 mylių, be to, jis yra 400 svarų lengvesnis.

— **M-107 (175 mm) patranka,** savieigė, yra judri ir 50 proc. lengvesnė už seną, traukiamą; gali būti pervežama oru.

— **Gaubica T-195E1** (105 mm) yra savieigė, lengvesnė, turi tarnybą apsaugojančius šarvus.

— **Gaubica T-196** (155 mm) yra 10,500 svarų lengvesnė ir toliau siekianti už pakeičiamą M-44A1.

— **Žvalgybos šarvuotis T-114** gali turėti BAT prieštankinę balistinę raketą. Gali būti pervežamas lėktuvu, nuleidžiamas parašiutu.

— **Plaukiantis sunkvežimis M-116** yra 2,000 svarų lengvesnis už pakeičiamą M-76, veikimo spindulys žymiai didesnis negu 160 mylių senojo.

— Taipgi gauti ir naudojami **žvalgybiniai lėktuvai AO-1 (Mohawk), Iroqois malūnsparniai, nauji radaro aparatai** naudojami surasti taikinius, naujos priemonės nugalėti vandens kliūtis ir nauja gera **dujokaukė M-17.**

Laukiama greitai atvykstančių sekančių ginklų:

— **Gaubica XM-104** (105 mm), kuri sveria tik 6,550 svarų, pakeis M-52 sveriančią 52,000 svarų. Ji yra savieigė, pereinanti per smėlį, pelkes ir vandenį, pervežama lėktuvu, nuleidžiama parašiutu, pasižymi ugnies stiprumu.

— **Mortyra XM-102** (105 mm) velkama džypo, sveria tik 3,000 svarų, ją gali pernešti malūnsparnis.

— **Raketa Mauler** ant judančios platformos. Ji yra vairuojama radaro, naudojama prieš greitai skrendančius lėktuvus ir trumpų atstumų raketas. Ji yra judri, nejautri pervežimams, gali būti perkelta malūnsparnio, ją aptarnauja 1-2 vyrai.

Shillelagh — lengva, vairuojama prieštankinė raketa. Taipgi, **Law** — lengvas, patikimas prieštankinis ginklas, aptarnaujamas vieno kovotojo pakeis dviejų vyrų aptarnaujamą bazuką.

— Artilerija gaus **automatinį apskaičiuotoją,** kuris padidins taiklumą. Tikslas kliudyti taikinį pirmuoju šūviu, kad nereikėtų prisišaudyti.

Tankai privalo būti judrūs ir veržlūs tiek dieną tiek ir naktį. Jie neturi vengti nakties kautynių, greičiau, jie nakties veiksmų privalo ieškot.i Bet kad nakties kautynės būtų veiksmingos, tankų įgulos turi matyti. Tam tikslui yra pagaminti **naktiniai žiūronai ir speciali lempa.** Ši lempa naudoja ksenono dujas. Ant lempos šviesos srauto uždedamas infraraudonas filtras, per kurį lempos šviesos spinduliai perėję virsta infraraudonais spinduliais, kurių —žmogaus akis nemato. Tanko įgula — viršininkas, šaulys ir šoferis turi periskopinius infraraudoniesiems spinduliams priimti žiūronus. Taipgi, jie prie šalmų turi ir paprastus žiūronus, kuriuos naudoja dieną ir naktį prie "baltos" šviesos. Infraraudonieji žiūronai apsaugoja akis nuo akinančios atominės bombos sprogimo šviesos. Pakolkas infraraudonieji žiūronai naudojami taikinio suradimui. Po pirmo šūvio taikiniui apšviesti naudojamas paprastas prožektorius. Keičiant pozicijas naktį infraraudonieji žiūronai irgi pagelbsti orientuotis, ypač kai dar dienos metu vietovė buvo gerai iššvalgyta ir išstudijuota žemėlapyje. Numatoma, kad naktiniai žiūronai galės būti žymiai suprastinti ir patobulinti.

— **Infraraudonieji spinduliai** bandoma pritaikinti povandeninių laivų medžioklei. Bandymuose pavyko susekti povandeninio laivo praplaukimą po keletos valandų jam praplaukus. Tokius aparatus norima įtaisyti jūrų žvalgybos ir ant lėktuvnešių esančiuose laktuvuose. Infraraudonųjų spindulių aparatas parodo povandeninio laivo esimą ar jį buvus iš laivo šiluminių spindulių skleidimo.

— Bandoma pritaikinti kariuomenės reikalams **oro pripučiamas lėktuvas.** Toks neišpūstas lėktuvas telpa 44 kūbinių pėdų tūrio dėžėje. Jo išpakavimas ir pripūtimas užtrunka tik 10 minučių. Jis skrenda iki 70 mylių per valandą, jam nereikia aerodromo pakilti bei nusileisti, tam naudojasi lygiu lauku. Jame gali skristi du asmenys. Išpūtimui užtenka turėti 8 svarų oro spaudimą.

ŠVEICARIJA

Šveicarai pagamino naują popierį žemėlapiams spausdinti. Šį popierį vadina **Syntosil,** ant kurio atspausdinti žemėlapiai yra labai atsparūs lankstymui, nebijo vandens bei sniego, neišdyla, neišblunka, labai mažai keičia dydį sudrėkintas. Per bandymus naujasis žemėlapis, purve pervažiuotas didelio sunkvežimio keletą kartų, nesuplyšo ir buvo puikiausiai įskaitomas. Šveicarai jau naudoja šį popierį spausdinti karinius žemėlapius. **K.K.**

IŠKILMĖS PRIE LIETUVOS MEDELIO

Apie pusantros valandos geru keliu pavažiavus į rytus nuo Chicagos, tuojau už Michigan City, Indiana valstijoj yra International Friendship Gardens, kurio savininkė yra Sadie Stauffer Ehret. Parkas yra gana didelis ir jame daugelis tautų turi savo kampelius, kurie yra būdingi jųjų kraštui. Ten pat yra ir Lietuvos eglė, dabar 25 pėdų augščio, sodinta Lietuvos prezidento Antano Smetonos 1941 m. spalių mėn. 12 dieną. Tą dieną įvyko lietuvių šventė su gražia programa ir dalyvaujant daugybei žmonių. To meto žurnalo MARGUTIS numeris liudija apie tas iškilmes nuotraukomis ir jų aprašymu. Prie tos eglės visą laiką buvo medinis ir klaidingas užrašas. Tuo reikalu susirūpino LVS Ramovės Chicagos skyriaus valdyba ir nutarė medinį užrašą pakeisti granito pastovu su žalvario lentele. Jonas Gaižutis, sk. v-bos p-kas, anksti pavasarį pradėjo parengiamuosius darbus. Daug darbo ir laiko buvo sunaudota šio sumanymo įvykdymui.

1962 m. rugsjo mėn. 23 d., sekmadienį, esant gražiam ir saulėtam orui, įvyko iškilmingas tos įrašo lentelės atidarymas. Iškilmes atidarė Jonas Gaižutis ir pakvietė Lietuvos gen. kons. dr. P. Daužvardį tarti žodį. Taręs jautrų patriotinį žodį į gausiai susirinkusius šių iškilmių dalyvius, konsulas atidengė lentelę su įrašu:

"Planted by Antanas Smetona
President of Lithuania
10 - 12 - 1941"

Po to, Lietuvos gen. konsulas sodo savininkei Mrs. Sadie Stauffer Ehret įteikė Lietuvos trispalvę, tardamas atatinkamą žodį. Tautiniais rūbais apsirengusi op. sol. Izabelė Motiekaitienė sugiedojo Amerikos Himną. Ponia Ehret padėkojo už vėliavą ir pažadėjo ją laikyti iškilmių dienomis kartu su kitų tautų vėliavomis specialioje vietoje prie Amerikos vėliavos.

Toliau LVS Ramovės atstovas Jonas Gaižutis pasakė šiam momentui tinkamą sekančią kalbą (žiūr. toliau). Po jo kalbos, visiems dalyviams giedant Lietuvos Himną, padovanotoji Lietuvos vėliava buvo iškelta į specialiai pastatytą šioms iškilmėms stiebą (netoli eglės), kur pasiliko plėvėsuoti visai dienai. Momentas buvo gražus ir jaudinantis. Nevienam akyse žibėjo ašaros.

Baigiant iškilmes buvo padėkota visiems prie šio paminklo įkūrimo prisidėjusiems, o sodo savininkei, poniai Ehret, už parodytą didelį mums palankumą ir už eglės globojimą, buvo įteikta išaustais tautiniais rūbais aprengta lietuviška lėlė, kuria apdovanotoji labai džiaugėsi ir dėkojo.

14 valandą buvo patiekti užkandžiai Union Pier, J. ir P. Kinderių viešbuty Rambynas. Dalyvavo gausus būrys ramovėnų, birutininkių ir jų svečių. Geroj nuotaikoj buvo pasivaišinta ir pasidalinta įvairiais įspūdžiais.

J. G-tis

JONO GAIŽUČIO KALBOS SANTRAUKA

Šalia kitų tautų ir lietuvių tauta amžinon istorijos knygon yra įrašiusi savo didvyriškus žygius, kurie net Europos istoriją pakreipė kita linkme. Būdama maža, bet drąsi ir kovinga, ištisus šimtmečius ji atlaikė, iš vienos pusės — Drang nach Osten — kryžiuočių puolimą, iš kitos pusės — sulaikė totorių ir slavų bangas, kurios būtų paskandinę Vakarų Europą. —

Tokia tauta turėjo ir turi teisę amžinai gyventi laisva ir nepriklausoma ir dalyvauti pasaulio kultūros kūrime.

Tačiau dvidešimtojo amžiaus džiunglių morale vadovaudamosios did. tautos nepaiso nei garbingos senos kultūros įnašų pasaulio istorijon, nepaiso ir savo garbingų laisvės pažadų visoms tautoms — didelėms ar mažoms.

Ar ne skaudu žiūrėti, kuomet laukinėms Afrikos gentims, gyvenančioms dar džiunglių papročiais ir nepribrendusioms laisvam ir nepriklausomam gyvenimui, paskubomis duodama nepriklausomybė, o tautoms, turinčioms seną valstybinį patyrimą ir garbingą istoriją, tenka vilkti žiaurų okupanto jungą. Šiandien dviveidė moralė yra labai madoje ir labai patogi diktatoriams. Pavergtųjų tautų vardus stengiamasi ištrinti net iš žemėlapių. Ir Lietuvos okupantą baugina garbinga mūsų tautos praeitis ir gražus nepriklausomo gyvenimo laikotarpis.

Kai kitos valstybės mūsų Nepriklausomos Lietuvos židinius, diplomatines atstovybes uždarinėja ir siaurina jųjų veiklą, čia svetingoje Amerikoje, mes naudojamės pilna laisve.

Mums lietuviams, išsisklaidžiusiems po visą platųjį pasaulį, nevalia paskęsti patogumuose ir užmiršti pavergtąją Tėvynę Lietuvą. Dėl jos laisvės mes turime kovoti visomis priemonėmis ir visur ir visada. Kiekvieną nepriklausomą Lietuvą primenantį daiktą mes turime ir gerbti ir branginti.

Ir šis medelis — gyvosios nepriklausomos Lietuvso simbolis, sodintas Lietuvos prezidento Antano Smetonos rankomis, tegul mums primena, kad ateis ir Lietuvai laisvės diena, kad ir ji galės augti ir bujoti

Dažniau lankykime tokias vietas, rodykime savo vaikams ir anūkams gyvosios Lietuvos simbolius, aiškindami jiems ir visiems kitiems, kad

Lietuviais esame mes gimę,
Lietuviais norime ir mirt.

A. A. MAJORAS ALEKSANDRAS MUCHLIA

Neilgai sirgęs, rugsėjo 16 d. Los Angeles mirė Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės mjr. A leksandras Muchlia.

Buvo gimęs 1891 m. gruodžio 15 d. Vilniuje. Mokyklą pradėjo lankyti Gardine, bet gimnaziją baigė Kremenčiuge. Kilus I Pasauliniam karui, jis baigė II Kijevo praporščikų mokyklą ir 1916 m. rugsėjo 19 d. buvo pakeltas į praporščiko laipsnį.

1922 m. sausio 12 d. Aleksandras įstojo į Lietuvos kariuomenę. Karininko laipsnis buvo pakeistas į vyr. leitenanto. Tarnavo elektrotechnikos batalione ir 1926 m. buvo pakeltas į kapitono laipsnį. 1929 m. buvo paskirtas ryšių bataliono ūkio viršininku, o 1930 m. gruodžio 11 d. pakeltas į majoro laipsnį. Bolševikams okupavus Lietuvą, 1941 m. buvo paleistas atsargon.

Vokiečių okupacijos metu tarnavo Vilniaus miesto savivaldybės įstaigoje. Artėjant bolševikų frontui, 1944 m. su šeima pasitraukė Vokietijon ir gyveno Kempteno stovykloje. 1949 m. jis atvyko į JAV ir visą laiką gyveno Los Angeles mieste.

Aleksandras buvo kuklus, darbštus ir sąžiningas karo tarnyboje, toks jis liko ir civiliniame gyvenime. Aplinkybių verčiamas buvo pakeitęs dokumentuose savo amžiaus datą, todėl negalėjo gauti pensijos. Greitai tikėjosi ją ištarnauti, tačiau mirtis pakirto jo jėgas. Darbovietėje — ligoninėje, dirbdamas pasijuto blogai. Ten paguldytas ketvirtadienį ir pasirgęs tris dienas, rugsėjo 16 d. atsiskyrė iš gyvųjų tarpo.

Velionis buvo pašarvotas Forest Lawn Memorial Park kapų bažnyčioje ir rugsėjo 19 d. tose pačiose kapinėse palaidotas.

Prie Aleksandro kapo atsisveikinimo kalbas pasakė: inž. Bronius Budginas — šeimos artimųjų vardu, Pranas Skirmantas — Lietuvių tautinių namų dalininkų ir K. Liaudanskas — karių vardu.

O. Žadvydas

Spalio mėn. KARYJE paminėjome rugpjūčio 5 d. mirusį plk. K. Voicechauską (Vaicekauską). Čia matome pulkininką su savo šeima 1932 m.: žmona Katrina, dukrelė Adelė ir žmonos motina.

Rugsėjo 15 d. miręs ltn. J. Plaušinaitis. Nekrologas tilpo spalio mėn. KARYJE

Petras Jaras

JUSTINĄ PLAUŠINAITĮ ATSISVEIKINANT

Išaugai stiprus Lietuvos žemelėj,
Be skundų grūmeis vargų kely —
Vos pusę kelio nukeliavęs
Tu palūžai, svetimoj šaly.

Tu užgesai ly meteoras,
Toli nuo savo gimtų namų
Ir nuėjai į amžinybę,
Mums nesuprantamu keliu.

Niekad, o niekad jau nebegrįši,
Niekas Tau rankos nebepaspaus,
Niekad akims nebematysi
Rytmečio saulės, žydro dangaus . . .

Tik šviesi tavo asmenybė
Bei kario priesaika šventa
Primins visiems tą realybę
Ir bus tautiečių pagerbta.

Tu esi gyvas savųjų tarpe:
Minčių, svajonių sūkūry —
Kaip ta trispalvė, kur gaubė karstą,
Brangus paliksi mums ateity . . .

Šalnos pakąstas gražiausias žiedas
Tuoj dvelkia mirties šaltumu,
O susimąsčius, kodėl taip yra,
Širdyje nyku ir skaudu . . .

Skaudu ištarti tą vardą mielą
Ir pagalvoti apie Tave —
Justinai, Justinai, Tavęs nebėra:
Čia paskutinis jau Tau s u d i e !

Kaina 2 l.-c

ANGELŲ SARGŲ — POLICIJOS PATRONŲ ŠVENTEI PRAĖJUS

Buvusių Lietuvos policijos tarnautojų klubas "Krivulė" Chicagoje spalio 7 d. Jaunimo centre paminėjo policijos atsikūrimo 44 metų sukaktį ir atšventė Angelų Sargų — policijos patronų — tradicinę šventę. Be to, pagerbė Červenės žudynėse išlikusius gyvus savo klubo narius ir perrinko valdymo organus.

Iškilmių metu patrijotinę kalbą pasakė "Laisvosios Lietuvos" redaktorius dipl. teisininkas A. Kaulėnas ir graudingą bei jaudinančią kalbą pasakė klubo pirm. P. Dirkis. Jo kalbos mintys buvo tokios: "Mūsų globėjų Angelų Sargų šventę buvom pratę švęsti kasmes savo tėvynėje Lietuvoje, tą darome ir dabar išeivijoje. Jei Lietuva būtų laisva, kiek šiandieną būtų džiaugsmo ir pasididžiavimo švenčiant mūsų širdim mielą šventę. Tikrai skambintų bažnyčių varpai ir giesmė "Te Deum laudamus" aidėtų juose. Trispalvė plėvesuotų visose policijos būstinėse ir prie mūsų namų. Mes dalyvautume eisenose su muzika ir daina. Bažnyčiose kalbėtumėm maldas Augščiausiam už nepriklausomybės palaimą. Prie Nežinomojo Kario kapo pareikštume pagarbą už iškovotą laisvę ir ištikimybę žuvusiųjų mūsų brolių idealui. Salėse apžvelgtume savo padarytą pažangą tarnyboje. Pokyliuose pakeltume taures už atgimusią laisvą ir nemirtingą Lietuvą.

Deja, šiandieną tėvynė Lietuva rusiško — sovietiško okupanto pavergta, išniekinta ir iš tarptautinės arenos išbraukta. Jau dvidešimt su viršum metų okupantas trypia tautinę trispalvę, nutildė Tautos Himną, užčiaupė mūsų brolių lūpas, kad nereikštų laisvės troškimo ir stengiasi užkimšti jų ausis, kad iš laisvojo pasaulio nebūtų išgirstas nė vienas tiesos žodis.

Bet mūsų visų širdis plaka vienu ir tuo pačiu troškimu — duok, Dieve. greičiau sulaukti ir pamatyti šviesos dienas mūsų mylimai Lietuvai".

Po kalbų buvo pagerbti atsistojimu mirusieji ir sugiedotas Tautos Himnas. Klubo teisinis patarėjas ir narys teisininkas J. Talalas buvo patvirtintas garbės nariu ir buvo perrinkta klubo valdyba bei rev. komisija. Valdybos pirmininku liko P. Dirkis ir rev. komisijos — A. Reivytis.

Paulius Erdvys

KARIO REDAKCIJAI

Prašau įdėti KARYJE šį mano papildymą prie ats. mjr. Mačiulio atsiminimų apie Radviliškio kautynes (Karys Nr. 5, 1962 m.).

Lietuvos Enciklopedijos XXIV tome aiškiai pasakyta, kad Radviliškį užėmė 1 p. pulkas, karin. Skorupskiui vadovaujant ir karin. Pečiulioniui su 4 baterija remiant.

Ats. mjr. Mačiulis apie 1 p. pulką net neprisimena. Atsiminimus reikėtų rašyti objektyviai. 2 p. pulkas užėmė tik Radviliškio dvarą ir bermontininkai nepabėgo pamatę ats. mjr. Mačiulio batalioną. 1 p. pulkui dar reikėjo sunkiai kovoti, iki Radviliškis buvo užimtas ir tai įvyko ne 21 d. lapkričio mėn., bet 22 d. Buvo taip:

Lapkričio mėn. 21 d. 2 p. pulko vienas batalionas puolė Radviliškį, bet buvo atmuštas su nuostoliais. Pulko vadas įsakė pulti III batalionui, remiant 4 artilerijos baterijai, bet pasirodė, kad smūgis buvo persilpnas.

Bermontininkų svarbiausias pasipriešinimo punktas buvo — medinis malūnas, kurio apačia buvo akmeninė. Pro langelius buvo iškišti sunkieji kulkosvaidžiai. Malūnas stovėjo lygioje vietoje ant supilto kalnelio, kiek toliau nuo miestelio, bet turėjo susisiekimo griovį. Mūsų artilerijai kliudžius kelis kartus — bermontininkai iš malūno pasitraukė. 7 kuopa užėmė malūną, įsiveržė į priemiestį, bet čia iššoko vokiečiai su rankiniais ginklais ir privertė plačiai išsisklaidžiusius mūsų kareivius trauktis. Malūną vėl užėmė bermontininkai.

8 kuopa negalėjo pasistūmėti pirmyn iš žydų kapinių, I batalionas dengė kairįjį pulko sparną Varnėnų — Žvynių ruože. Tada pulko vadas karin. Skroupskas įsakė II batalionо vadui karin. K. Sprangauskui su savo batalionu tame ruože pakartoti puolimą, o 3-čiai kuopai atkirsti bermontininkų pasitraukimą link Šiaulių. Karin. Pečiulionis buvo susinervinęs, atsisakė remti pėstininkus, kam jie atidavė priešui malūną. Karin. Skorupskas atsakė, kad malūną atsiimsime ir be artilerijos paramos. Bet, pradėjus puolimą — ir artilerija atidarė ugnį į malūną.

Iš naujo užėmus malūną ir priartėjus prie priekinių miestelio namų pasigirdo sirenos kaukimas. Pagal tą signalą visi bermnotininkai viską matė ir tik su rankiniais ginklais puolė prie išėjimo Šiaulių link ir pasitraukė (ne traukiniu, kaip ats. mjr. Mačiulis rašo).

Aplink Radviliškį radome paliktų artilerijos pabūklų, minosvaidžių ir sunkiųjų kulkosvaidžių. Mūsų kareivius ypač gąsdino minosvaidžiai, nes bolševikų fronte tokių ginklų nebuvo. Į Radviliškį įžygiavome temstant. Buvo paimta apie trisdešimt bermontininkų belaisvių. Naktį buvo pranešta, kad iki lapkričio 23 d. vakaro, pagal gen. Nisselio misijos nuosprendį — turėsime pasitraukti vieną kilometrą atgal — iki Karčiamos kaimo.

Man su I batalionu pavedė, iki to laiko, evakuoti visą paimtą karo grobį. O jo buvo daug — išblaškyto aplink miestelį ir sandėliuose. Tuojau buvo išsiųsti raiteliai į apylinkės kaimus kviesti ūkininkus atvykti su vežimais. Suvažiavus vežimams, viską krovė į juos ir vežė į stotį, kur buvo paduoti du traukiniai po keliasdešimts vagonų ir platformų. Abu buvo prikrauti pilni. O lėktuvus iš lauko aerodromo, artilerijos pabūklus bei sunkvežimius sutempėme 4-tos baterijos arkliais prie Karčiamos kaimo.

Lapkričio 23 d. vakare I batalionas paskutinis pasitraukė į Karčiamos kaimą, palikdamas Radviliškį ištuštintą.

Sekančią naktį bermontininkai dar buvo atsiuntę žvalgybą į Radviliškį, bet nieko neradę nebegrįžo, tik per šilėnus traukiniais vyko iš Šiaulių Tauragės link.

P. Genys

* * *

Siaučiant I Pas. karui (1914 - 1918) Socialistų Internacionalo konferencija vyko Šveicarijoje. Prasidėjus konferencijai reikėjo nusistatyti kurią kalbą posėdžiuose vartoti, nes delegatų buvo iš įvairių kraštų. Staiga, vienas iš dalyvių lyg ir juokais pasiūlė jidiš — žydų kalbą. Delegatai pritarė tam ir padarė nutarimą. Pasirodė, jog tie įvairių kraštų atstovai visi buvo žydai. (Rabbi dr. J. Litvin savo knygoje The Gates of Zion, p. 41, 1952). **C.F.**

KAIP RAUDONAS YRA J. A. V. VYRIAUSIAS TEISMAS?

J.A.V. Senato, vadinamo, Judiciary Committee pirmininkas garb. James Eastlandas paruošė tokią lentelę, rodančią kaip Vyriausio Teismo teisėjai balsuoja spręsdami komunistines bylas:

Palankiai komunistams:

Hugo L. Black	100%
Felix Frankfurter	77
William O. Douglas	95
Harold H. Burton	46
Thomas C. Clark	35
Earl Warren	92
John M. Harlan	58
William J. Brennan	90
Charles E. Whitaker	36

C. F.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

GUERILLA WARFARE ON THE AMBER COAST, knygą anglų kalba apie Lietuvos partizanų kovas išleido "Voyages Press" leidykla. Medžiaga knygai daugiausia paimta iš J. Lukšos-Daumanto 1951 m. atneštų dokumentų ir pasakojimų. Kaina 3 dol. Užsisakyti galima: Voyages Press, 35 West 75th Street, New York City 23, N. Y., U. S. A.

Kan. A. Steponaitis, TĖVYNĖJE IR PASAULY. Prisiminimai ir apybraižos, 1962 m. Spaudė Tėvų Pranciškonų spaustuvė Brooklyne. 320 p., kieti viršeliai. Labai sklandžiai parašyti prisiminimai. Autorius apima visą nepriklausomos Lietuvos gyvenimą ir tremties dienas. Vertinga ir įdomi knyga.

Filatelistų Draugijos L I E T U V A Biuletenis. 1962 m. Rugsėjo mėn. Nr. 7. Čia telpa vertingas str. apie Varviškių kaimo okupaciją ir ta proga lenkų išleistus "Samorząd Warwiszki" pašto ženklus.

P. Orintaitė, DAUBIŠKĖS INTELIGENTAI. Romanas, I ir II tomai (172 ir 174 psl.). Antroji laida, 1962. Išleido NIDA Londone. Vieno tomo kaina 1 dol., su kietais viršeliais 1.50 dol.

NIAGAROS PUSIASALIS

Šiais metais Nepriklausomos Lietuvos Kariuomenės atsikūrimo 44 m. sukaktie minėjimas įvyks lapkričio 24 d. St. Catherines mieste. Jį ruošia, kaip ir kitais metais, ramovėnai; tai jų vienas iš platesnių, metų bėgyje, pasireiškimų. Jie skiria daug pastangų ir darbo, kad viskas gražiai praeitų. Šį kartą minėjimas susidės iš oficialiosios dalies, meninės ir vaišių. Malonūs apylinkės tautiečiai ir jų organizacijos prašomos-mi tą dieną jokių parengimų nedaryti, bet dalyvauti virš minėtam minėjime ir savo dalyvavimu paremti ramovėnų organizacijos siekiamą gražų tikslą.

Ramovės čarteris

Inkorporavimo dokumentas Nr. 22, registracijos Nr. 1138, jau yra gautas iš Ontario provincijos pilietybės ministerio, John Yeremko. Skaitomas galiojančiu nuo liepos 13 d. 1962 m., šiuo vardu: The Canadian Lithuanian Veterans' Association "Ramovė" of Ontario.

Sąjungos veikimo ribos labai plačios ir panašios kaip: YMCA, YWCA, Rotary Club arba Community Chest organizacijų, kurios yra ne biznio pobūdžio.

Kad ir pavėluotai gautas čarteris, bet valdybos nariai jau kreipėsi raštu ir asmeniškai į Community Chest direktorių valdybą, šalpos gavimo reikalu. Nepaprastai įdomu, kaip toliau bus, bet vizitavimo metu patirtas labai malonus dėmesys iš Community Chest Campaign komiteto pirmininko Mr. S. P. Conner ir vyriausio komiteto sekretoriaus Mr. A. I. Wallis. **Infor.**

* * *

LAPKRIČIO 23 D. ŠVENTĖ BROOKLYNE

bus minima lapkričio 24 d., šeštadienį, 7 v. v. Apreiškimo parap. salėje. Kalbės dr. P. Vileišis. Meninėje dalyje Operetės choras, tautiniai šokiai, KARIO loterija, bufetas ir šokiai. Rengia RAMOVĖS skyrius.

HOTEL NIDA CORP.

Visi maloniai kviečiami vasaros poilsiui prie Atlanto į viešbutį "N I D Ą" Asbury Parke, N. J., 7-tos ir Park Ave. kampe, telef. PR 4-7788. Švarūs kambariai, rami vieta, pigus ir skanus maistas.

Viešbučio salė išnuomojama įvairiems pobūviams. Prie viešbučio veikia restoranas ir baras. Patogus susisiekimas traukiniu ir autobusais.

Savininkai:

P. C. MAČIULIAI
Seventh & Park Avenues
Asbury Park, N. J.
Telefonas — PRospect 4-7788

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

L. BILERIS, % KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N.Y., U.S.A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.